

974
k
ETHICES

COMPENDIUM

IN USUM

Juventutis Academicæ

Auctius & emendatius editum.

Cui accedit

Methodus Argumentandi

ARISTOTELICA.

OXONII,

Impensis EDVARDI BROUGHTON Bibliopolæ.

MDCCXLV.

Imprimatur,

EVS. ISHAM,

Vice-Can. Oxon.

Feb. 14. 1743.

Conspectus Capitulorum.

- C**AP. I. De morali philosophia. pag. 1.
Cap. II. De fine ejus, sive de bono. p. 4.
Cap. III. De summo bono & felicitate. p. 8.
Cap. IV. De actionum principijs. p. 11.
Cap. V. De voluntate & ejus actibus. p. 14.
Cap. VI. De voluntatis affectionibus. p. 16.
Cap. VII. De actionum norma externa. p. 20.
Cap. VIII. De norma interna actionum. p. 25.
Cap. IX. De bonitate & malitia actionum. p. 28.
Cap. X. De voluntariis & involuntariis. p. 31.
Cap. XI. De appetitu sive passionibus. p. 34.
Cap. XII. De virtute morali in genere. p. 38.
Cap. XIII. De causa virtutis moralis. p. 41.
Cap. XIV. De pietate seu cultu dei. p. 43.
Cap. XV. De prudentia. p. 44.
Cap. XVI. De fortitudine. p. 46.
Cap. XVII. De temperantia. p. 48.
Cap. XVIII. De justitia universali. p. 51.
Cap. XIX. De justitia particulari. p. 53.
Cap. XX. De liberalitate & magnificentia. p. 57.
Cap. XXI. De magnanimitate & modestia. p. 59.
Cap. XXII. De mansuetudine. p. 61.
Cap. XXIII. De veracitate. p. 63.
Cap. XXIV. De comitate & urbanitate. p. 66.
Cap. XXV. De semivirtutibus in genere. p. 68.
Cap. XXVI. De semivirtutibus in specie. p. 70.

Cap. XXVII.

Cap. XXVII. De amicitia. p. 72.

Cap. XXVIII. De virtutibus intellectualibus. p. 75.

Methodus Argumentandi.

- Seçt. I. De affirmatione & negatione. p. 79.
Seçt. II. De quantitate terminorum &c. p. 84.
Seçt. III. De argumentatione. p. 87.
Seçt. IV. Regula generales syllogismi. p. 92.
Seçt. V. Regula prima figura. p. 99.
Seçt. VI. Regula secunda figura. p. 102.
Seçt. VII. Regula tertia figura. p. 103.

ETHICES

Cap. XXVII.

ETHICES

COMPENDIUM.

CAPUT I.

*De natura moralis Philosophiæ
ejusque divisione.*

PHILOSOPHIA moralis est scientia
practica, quæ hominem ad virtu-
tem & felicitatem assequendam
dirigit.

Hæc philosophiæ pars moralis appel-
latur, quia tota in moribus recte insti-
tuendis posita sit. Mores autem dicun-
tur tum actiones hominum liberae, cum
etiam habitus, qui ex ejusmodi actioni-
bus iteratis comparantur.

A

Summo

Summo jure *scientiæ* nomen sibi arrogare videtur. Ea enim censenda est *scientia*, propriè dicta, in qua aliquid *certò & evidenter* per vera principia cognoscitur. Atqui in morali philosophia de humanis actionibus plurima tractantur, quæ *certissimis & per se evidentibus* nituntur argumentis. Et quamvis actiones humanæ *inconstantes* sint & *incertæ*, & nonnullæ etiam *adiaphoræ* sint seu *indifferentes*; nihilominus tamen de iis omnibus *indubitatas* ac *perpetuæ veritatis* propositiones formare possumus.

Practica verò dicitur hæc scientia, quia circa *speculativa* versatur tantum in ordine ad *praxin*; & non solum generalia de honestis actionibus *præcepta* tradit, sed eorundem præceptorum *actionem & exercitationem* requirit.

Objectum hujus scientiæ adæquatum sunt *actiones humanæ*; non tamen *quovis* modo consideratae, sed quatenus sunt *liberæ & ad bonum morale* referuntur.

Hæ verò actiones *triplici* modo spectandæ sunt; vel prout homo consideratur in *se*, absque ullo respectu ad
alios;

alios; vel ut pars est *domesticæ* societatis; vel ut est membrum totius *reipublicæ*.

Hinc orta est celebris illa moralis Philosophiæ *divisio* in tres partes; quarum *prima* appellatur

Ethica, quæ mores hominis, in *se* absolute considerati, instruere profitetur, pertinetque ad bonum *privatæ* cujusque personæ. *Secunda* dicitur

Oeconomica, quæ dirigit hominem, ut est pars *familiæ*, ad acquirendam felicitatem *domesticam*. *Tertia* vocatur

Politica, quæ mores hominis, quatenus est *reipublicæ* membrum, instruit; ordinaturque ad bonum societatis *civilis*.

Ethica duas reliquas, cum *naturæ*, tum *doctrinæ* ordine, antecedit. Omnino enim necesse est *propriam* vitam prius componere, quam ad *familiæ* aut *rerum publicarum* gubernaculum accedere.

CAPUT II.

*De Fine Ethices, sive de Bono
in genere.*

Disciplinæ *Speculativæ* methodo *synthetica* utuntur, & ab objectis incipientes a notioribus ad magis obscura detegenda progrediuntur. E contra, Disciplinæ omnes *Practicæ* methodo *Analytica* tradi solent, exordio à summo earum *sine* desumpto: nam cum nos doceant quomodo finis sit obtinendus, ratio postulat, ut *primo* ostendant *quid* vellent nos obtinere.

Varia autem sunt *Finium* genera, qui alii aliis subordinantur. Sed cum in hac subordinatione non detur in infinitum ascendere, finem aliquem *extremum*, qui cæteris omnibus anteponitur & ad quem omnia reliqua referuntur, designare necesse est.

Hic vocatur *Finis ultimus*, & propter se expetendus est. Illi verò, qui huic subjiciuntur, *Fines medii* appellantur; quia, comparatione finis absolutè ultimi,
mediorum

mediorum tantum rationem habent, & nunquam ritè expetuntur, nisi propter aliud.

Ultimus Finis Ethicæ, qui propter se expetitur, est maxima Felicitas, quæ in hac vita obtineri potest. Media verò, ad hunc finem consequendum idonea, sunt virtus, honor, divitiæ, doctrina, &c. quæ fere omnia non nisi propter ultimum finem appetenda sunt aut quaerenda.

Felicitatis nomine intelligenda est illa vitæ conditio, quæ, malis omnibus expedita, plurimis ac præcipuis Bonis cumulat.

Felicitas porro dividitur à scholasticis in objectivam & formalem.

Objectiva dicitur ratione alicujus objecti, quod suum possessorem felicem reddit. Formalis verò appellatur ratione ipsius status felicitatis, quem ex frui-tione hujus objecti consequimur.

Bonum in genere definiri solet, Quod est alicui congruum aut conveniens. Sed justior forsan erit definitio, si Bonum appelletur, quodcumque ad alicujus felicitatem

tem promovendam & conservandam aut ad dolorem auferendum vel minuendum conducit.

Id verò Malum vocatur, quod dolorem parit augetve, aut felicitatem ullo modo minuit vel aufert.

Varia Bonorum genera ad tres ferè classes reducuntur. Nempe,

Bona externa, quæ vulgò Fortuna bona dicuntur; cujusmodi sunt, divitiæ & honores, laus, gloria, libertas, potestas, hominum favor atque amicitia: deinde,

Bona Corporis, ut sanitas, robur, pulchritudo, & ea ferè omnia, quæ ad sensuum voluptatem pertinent: denique,

Bona Animi, ut ingenii subtilitas, memoriæ fidelitas, doctrina & sapientia, omnesque virtutes cum intellectuales tum morales; & Voluptas demùm, quæ harum Virtutum individua comes est.

Corporis & fortunæ bona, licet animi bonis inferiora sint, eò quod nec in nostra potestate sunt, neque in illis sita est honestas; sunt tamen verè & simpliciter Bona: ac proinde, quæ illis opponuntur,

nuntur, sunt reverà *Mala*; ut *Morbus*, *ignominia*, *egeſtas*, *habetudo*, &c.

Sicut autem *Bona* alia aliis *majora* sunt, ita non omnia *æque* necessaria sunt ad *felicitatem* constituendam. Alia enim ejus *essentiam* constituunt, ut *virtus*, & *pura animi voluptas*, quæ *virtutem* consequitur: alia vero *felicitatem* complent, seu ad ejus *integritatem* faciunt, ut *Corporis* & *fortune* bona.

Benum in genere trifariam dividitur: scilicet, in *jucundum*, *utile*, & *honestum*.

Jucundum dicitur, quod sui causâ quisquam expetit, ut aliquâ *voluptate* fruatur.

Utile, quod ideo appetitur, ut aliis rebus comparandis inserviat.

Honestum, quod *rectæ rationi* consentaneum est, & propria sua specie ac dignitate animum commovet.

Boni denique cujusvis ad vitam beatam *momentum* ab ipsius & *excellentiâ* & *duratione* pendet. Et bonum *præstantius* præ eo, quod minus præstat, eligendum est.

CAPUT III.

De summo Bono, sive de eo in quo consistit felicitas.

QUum hominis felicitas in *bonorum* aliquorum fruitione ponatur, inquirendum est deinceps, Quid sit *præcipuum* sive *summum Bonum*, *maximèque ad vitam beatam faciens.*

Id vero *summum Bonum* appellatur, quod propter *suam* dignitatem expetendum est; ad quod tanquam ad finem *ultimum*, omnia fere referuntur; & quo denique obtento *satiatur* animus *rationalis*, & *quiescit* appetitus.

Non collocandum est summum hoc Bonum in *Divitiis*, ut *vulgus* hominum fere existimat: tum quia *hæ* sunt *fluxæ*, & *instabiles*; tum quia non propter *se*, sed *aliorum* gratia expetuntur: tum denique quia non in *nostra potestate*, sed in *fortunæ* temeritate, ponuntur.

Neque in *Honore*, aut *Potentia*, ut *Politici* & *Ambitiosi*: Hæc enim admodum *incerta* & *caduca* sunt; utpote quæ ex arbitrio

bitrio popularis auræ, aut simulato hominum favore, plerumque pendent. Nullam porro *intrinsecam* habent dignitatem, ob quam expeti, aut laudari possint.

Neque in *Voluptate* corporea, ut *Epicurei*: nam illæ voluptates, quæ sensibus *externis* oblectationem afferunt, ignobiliori tantum hominis parti subserviunt. *Harum* præterea sensus est brevis, præteritarumque *insuavis* sæpe recordatio, & *erubescenda*.

Neque in *Contemplatione* sola, ut *Theoretici*: testatur enim nostræ naturæ fabrica, nos ad *agendum* esse natos; ideoque *summa* in artibus aut scientiis *cognitio manca* quodammodo est, & humano generi *parùm profutura*, si nulla *Officiorum actio* consequatur.

Neque in *Idea Boni*, sive *Visione & fruitione Dei*, ut *Platonici & Academici*: Hæc enim consummata futura, non imperfecta *præsentis*, vitæ beatitudo est; de qua hic agit *Moralis Philosophia*.

Nec denique in *solo Virtutis habitu*, ut *Stoici*: monstrat enim *Ratio*, nudum habitum

habitu *minimi* æstimandum esse, nisi ad *Operationem* referatur, & in *actum* & *exercitationem* producat.

Ponendum est igitur summum hominis Bonum in ipsa *Virtute*: Ideoque in *agendo secundum optimam & perfectissimam Virtutem* humanæ felicitatis *Essentia* consistit. Ad felicitatis tamen *integritatem & perfectionem* requiruntur *modica* saltem corporis & fortunæ bona; acceditque porro *fincerior illa animi Voluptas*, quæ ex *rectè factorum conscientia* sponte subnascitur.

Hæc felicitas est *bonum stabile*, & quod non facile *amitti* potest. Nam *Virtus*, in qua ponitur ejus *fundamentum*, nec *eripi* potest invitis, nec cum *fortunæ & corporis bonis* statim aufertur. Proinde, *bonorum externorum* amissio non tollit felicitatis *essentiam*, sed minuit solummodo & mutilat ejus *integritatem*.

Haftenus de *summo bono*, sive de eo, in quo consistit *felicitas*. De *Virtutibus* aut *mediis* ad felicitatem ducentibus infra tractabimus.

CAPUT

[II]

CAPUT IV.

De actionum humanarum principiiis: & primò de Intellectu.

ANtequam verò ad Naturam *Virtutis* explicandam proceditur, agendum est de *actionibus humanis*, tanquam de *Obiecto*, circa quod *moralis philosophia* præcipuè versatur. Harum autem actionum *Principia & Affectiones* considerandæ sunt.

Principia humanarum actionum sunt *Animæ rationalis Facultates*. Hæ quidem sunt variæ; ad duas tamen reducuntur classes, quarum altera continet omnes *cognoscendi vires*, & *Intellectus* vocatur; altera vires *appetendi*, & dicitur *Voluntas*.

Intellectus est illa animi facultas, qua homo res apprehendit & cognoscit, deque illis judicat: estque duplex; primò,

Speculativus, qui res considerat ut veras aut falsas, sine ullo ad actionem futuram respectu. Secundò,

Practicus, qui res considerat ut bonæ vel

vel mala sunt, & prout actionibus humanis subjiciuntur.

Hujus *primarium opus* est *simplex Perceptio*, quæ ex rebus quibuscvis *sensibus objectis* in animo confestim oritur.

Intellectus est *patiens*, quatenus hasce rerum ideas aut species per sensus externos oblatas *recipit*; *agens* verò, quatenus de ideis aut speciebus *receptis* *rationatur*.

Hujus *actus secundus* est *Judicium*, quod fertur de rebus, quarum mens ad-
epta fuerit notitiam: estque primo,

Absolutum, quod de rebus *seorsim* judicat, ac discernit quid in *se bonum* vel *malum* sit. Secundo

Comparatum, quod res cum aliis rebus *comparat*, ac discernit quid sit *melius*, quid *deterius*.

Intellectus *practici absolutum judicium* sequitur *Velleitas*; *comparatum* sequitur *Volitio*. E gr.

Mercator oborta tempestate *vellet* quidem merces suas in navi conservare, ut in *se bonum*: *Vult* tamen, *rebus sic stantibus*, eas in mare projicere, quod
omnibus

omnibus spectatis judicat esse *melius*.

Actus tertius intellectus practici est *Propositio* objecti alicujus ad *Voluntatem*, sub ratione *appetendi* aut *fugiendi*.

Actus ultimus est *Deliberatio* sive *Mediorum*. *Collatio* inter se, ut præ cæteris *commodiora* eligantur.

Nulla autem *Potestas*, aut *Imperium* in *Voluntatem*, tribui debet *Intellectui*; cujus quippe munus solum est bonum atque verum *cernere*, deque eo *judicare*: *velle* autem, *eligere*, aut *imperare*, solius *Voluntatis* est.

Objectum *Deliberationis* est *Bonum*, idque *contingens*. De illis enim, quæ aliter se habere nequeunt, neutiquam *deliberandum* est. Et *situm* est in *nostra potestate*: quippe *Nemo* *deliberat* de rebus *supra se* positis. *Quæsitum* est porro *ob finem*: *De fine* enim ipso nulla est *deliberatio*, sed de *mediis tantum*.

Haftenus de *Intellectu* ejusque *Actibus*: jam sequitur *Voluntas*.

CAPUT V.

De Voluntate & ejus Actibus.

Alterum agendi Principium, quod in mente humana cernitur, *Voluntas* vocatur.

Est autem *Voluntas Animæ rationalis Facultas eligens aut respuens, quod Intellectus seu Ratio eligendum aut respuendum præjudicavit.*

Hujus *Actus* primò considerandi sunt, & deinceps *Affectus*. *Voluntatis Actus* sunt vel

Imperati, qui ad imperium *Voluntatis* a facultatibus illi subjectis exercentur; ut *locutio, percussio, aut ambulatio*. Vel

Eliciti, qui fluunt immediatè ab ipsa voluntate & recipiuntur in seipsa; quales sunt *velle, nolle, eligere & averfari*.

Quamprimum *boni* aut *mali* cujusvis *notitiam* adepta est mens, sua sponte subnascuntur *motus* quidam in voluntate; *boni* nempe *appetitio* aut *desiderium*, & *mali fuga & averfatio*.

Negativus

Negativus Actus, quo Voluntas respuit aut averfatur malum, dicitur *Nolitio* seu *Averfationis Actus*.

Positivus Actus, quo voluntas appetit & profequitur bonum, *Volitio* five *Actus Prosecutionis* appellatur. Atque hic iterum duplex est; primo, circa finem; secundo, circa media.

Actus Prosecutionis circa bonum, respectu finis, est vel, primo,

Simplex Velleitas, quæ est actus suspensus & inefficax, quo Voluntas fertur in bonum sine pleno proposito illud consequendi; quia scilicet illud consequi omnino non potest, vel saltem non satis commodè. Vel, secundo,

Volitio efficax, five *prævalida Intentio*, quæ est actus voluntatis circa finem, cum pleno proposito illum consequendi.

Actus Prosecutionis, respectu Mediorum, est itidem duplex; primo,

Electio, qua voluntas, præeunte cognitione intellectuali & deliberatione matura, alia media præ aliis eligit. secundo,

Usus, seu *Executio*, qua Voluntas

media prius electa *adhibet & applicat* ad finem propositum consequendum.

Ordo igitur Actuum Intellectus & Voluntatis sic se habere videtur.

Primo, Intellectus *movetur* à Voluntate ad hoc vel illud considerandum. Experimur enim nos animum nostrum ad aliquid *applicare* vel ab ipso *retrahere* posse, cum *volumus*.

Deinde, Intellectus *finem* aliquem *proponit*, eundemque Voluntas *vult & intendit*. Tum Intellectus *cogitat* de *mediis*; & cum *plura* se offerunt, instituta comparatione *commodiora* præ cæteris *præponit*. Ea statim Voluntas *approbat & eligit*; & postremo membra corporis movet ad media illa exercenda, ut per ea finem sibi propositum consequatur.

Atque hæc de *Actibus* voluntatis; sequuntur ejus *Affectiones*.

CAPUT VI.

De Voluntatis Affectionibus.

Voluntatis duæ sunt *Affectiones*; scilicet, *Libertas*, quam obtinet
in

in propriis suis actibus; & *Imperium*, quod in Potentias inferiores exercet.

Libertas duplici sensu usurpari solet; primo, ut opponitur *Vi externæ*, diciturque *Libertas à Coactione*; qualis reperitur in spontaneis membrorum motibus, qui sine deliberatione fiunt.

Secundò, ut opponitur *Vi internæ*, diciturque *Libertas à Necessitate*; qualis reperitur in actionibus propriè *humanis*, in quibus *Voluntas* non tantum non cogitur, sed etiam à nullo necessario determinatur præterquam à seipso.

Posteriori sensu *Libertas*, in *rebus moralibus*, *Voluntati* attribuitur, & definiri solet, *Potestas libera hoc vel illud agendi aut non agendi, eligendi aut respuendi, & in quibusdam circumstantiis determinationem suspendendi*. Atque hæc iterum duplex à scholasticis statuitur;

Altera Contrarietatis sive *Specificationis*, quæ est potestas ex *diversis* rebus propositis *unam* eligendi, alias verò prætereundi aut recusandi.

Altera Contradictionis sive *Exercitii*, quæ est potestas rem unam propositam

agendi aut non agendi, eligendi aut rejiciendi.

Malum profectò, *qua malum*, eligere non possumus, vel bonum, *qua bonum*, averfari. Hoc tamen fieri potest *salvâ Libertate* Voluntatis; quia non determinatur ad bonum à necessitate *Physicâ*, sed à Causâ *Morali*, quæ *flectit* quodammodo voluntatem ad omnia illa eligenda, quæ *neceffariò* requiruntur ad nostram *felicitem*.

Nec ideo tollitur *Libertas* humana, quod *Determinatio* voluntatis ultimum Intellectûs judicium, vel, quod idem est, majus apparens bonum, semper *neceffariò* sequitur; quoniam ipsum ultimum judicium *plerumque* ex ipsa voluntate pendet, quæ Intellectum ad bonum aut malum accuratiùs examinandum, vel contra, pro libitu determinare potest.

Eodem ferè modo se habet *Voluntas* ad bonum & malum, ac *Intellectus* ad verum & falsum. Et sicut *Assensus* cogi nequit nisi à *veritatibus evidentissimis*, ita nec *Voluntas* nisi a *bonis certissimis*.

Imperium,

Imperium, quod *Voluntas* exercet in *reliquis potentias*, est duplex ; primo,

Despoticum ceu *Herile*, cum *Potentia*, quibus *Voluntas* imperat, sunt ejus penitus *Mancipia*, nec ei in ullis contradicunt.

Hujusmodi imperium exercet *Voluntas* in *membra externa*, quoad *motum spontaneum* illis convenientem. secundo,

Politicum ceu *Civile*, cum *Potentia*, quibus imperat, *Voluntati* non semper obediunt, *Civium* ad instar, in nonnullis *jus contradicendi* vendicantes.

Hujusmodi Imperium habet *Voluntas* in *Operationes Intellectus & Appetitus sensitivi* motus perturbatos, quos quidem saepenumero compescit ; interdum tamen aut *nullo modo*, aut *difficile admodum*, coercere potest.

Perceptio sensuum, motus cordis, atque alia hujusmodi, *indirectè* voluntatis imperio subsunt ; hoc est, quatenus *Voluntas* illorum actus *impedire* potest, subministrando aliquod impedimentum ex parte *organi*, vel *objecti*, vel *medii*.

Hactenus

Haftenus de *Principiis* humanarum
actionum : sequitur earum *Norma*.

CAPUT VII.

*De externa humanarum actionum
Norma, sive de Lege.*

ACTIO quævis appellatur *humana*,
quam *scientes & volentes* susci-
pimus.

Sed ut actio denominetur *Moralis*,
hoc est, *bona vel mala*, necesse est ut ad
Normæ alicujus præscriptum compo-
natur.

Norma autem est vel *externa*, quæ
appellatur *Lex*, sive *divina* sit, sive *hu-
mana*: vel *interna*, quam *Intellectûs
practicum Judicium*, seu *Conscientiam*,
appellamus.

Vera & adequata moralium actionum
norma *externa* est *Lex divina*, à summo
numine lata & sancita.

Legis nomine hic intelligitur *Dei Opt.
Max. Voluntas*, actiones alias *jubens*,
alias *vetans*, & ad agendum vel non
agendum *sub pœna obligans*.

Est

Est porrò Lex divina, pro varia promulgandi ratione, alia *naturalis*, alia *positiva*.

Ea est *naturalis*, cujus præcepta & prohibitiones per lumen *Rationis* nostræ, rerum *relationes* hominumque *naturam* investigantis, nobis innotescunt.

Ea verò *positiva*, cujus præcepta & prohibitiones *signis* quibusdam institutis, *scripto* nempe aut *vocibus expressis*, ut in *V. & N. Testamento*, promulgantur.

In qualibet lege duæ sunt Partes: *Præceptum*, per quod definitur quid sit *faciendum*, quidve *omittendum*:

Et *Sanctio*, quæ *pænas* legem *violantibus*, *præmia* autem *observantibus* tribuenda monstrat.

In lege naturali præmia sunt *omnia animi gaudia omnesque utilitates*, ab honestis officiis sua sponte nascentes, sive in hac vita, sive in illa infecutura.

Pœnæ sunt, *mala omnia vitæque incommoda externa & interna*, quæ à legis transgressione recta docet ratio esse metuenda.

In

In legibus positivis & *præmia* & *pœna* harum observationi & neglectui *disertis* verbis plerumque sunt annexæ.

Obligatio ad hæc leges obtemperandas oritur & ex eo, quod *summi Numinis præcepta* continent, & à *prospectu boni vel mali*, quod exinde sit eventurum.

Dispensare cum lege, est *ejus obligationem circa personam aut factum singulare*, lege manente de cæteris, *adimere*.

Leges divinæ, sive naturales sive positivæ sint, nullam ab *hominibus Dispensationem* admittere possunt; sed eandem auctoritatem & obligandi vim *ubique & semper* obtinent.

Ratio autem monstrat *Deum* posse *dispensare* cum legibus, quippe qui earum conditor & auctor est. Cum enim legislatori competat potestas leges *abrogandi*, à *fortiori* earum *obligationem* pro re nata potest *solvere*.

Lex humana est recte agendi *Norma* ab *hominibus* in usum mutuaë societatis constituta.

Leges

Leges humanæ, æquè ac divinæ, præmiis & pœnis sanciantur. Qui legibus paruerint, communibus vitæ civilis commodis fruuntur. Qui autem violaverint, pœnas violationi denuntiatas luunt.

Ut lex humana *obligandi* vim obtineat, requiritur primò, ut à potestate publica feratur: secundò, ut nihil illicitum aut legibus *divinis contrarium* jubeat: & tertio, ut publicè ac perspicuè promulgetur.

Leges humanæ *variis* hominum circumstantiis accommodantur, adeoque *variæ* sunt apud diversos populos: sæpe etiam mutari solent vel tacito populi legislatorisque consensu, vel lege contraria lata.

Dividitur porrò lex humana in *Canonicam & Civilem*.

Lex Canonica ab *ecclesiastica* potestate instituitur, & circa res *sacras & personas ecclesiasticas* omninò versatur.

Lex Civilis à potestate *seculari* statuitur, & versatur circa res ad *Reipublicæ* gubernationem spectantes.

Hujus

Hujus nomine per *excellentiam* venire solus *Jus Romanum*, Justiniani Imperatoris jussu compilatum, quod ab omnibus ferè totius orbis cogniti civibus olim fuerit receptum.

Lex autem civilis vel *scripta* est, ut *Senatusconsultum*, *Plebiscitum*, *Principis Edictum*, *Statutum Regni*, *Responsa Prudentum*. Vel

Non-scripta, quæ longa & continua *Consuetudine* firmata est. Obtinet enim *Consuetudo* vim *Legis*, cum fuerit *justa*, *diuturna*, *non interrupta*, & *tacito* saltem *Legislatoris consensu* introducta.

Utraque iterum est duplex ; vel *Publica*, quæ obtinet per *universam* aliquam rempublicam : vel *Privata*, quæ in hoc vel illo *Municipio*, *Civitate*, aut *Universitate*, locum habet.

Nonnunquam feruntur *Privilegia Specialia*, unum aut paucos ex certo ordine respicientia ; à quibus *ob merita* quædam præclara ab obligatione *legis generalis* solvuntur.

Legis *Adjunctum* est *Æquitas*, quæ legem *corrigit* & *emendat*, in quo deficit

ficat ob *universalitatem* : vel ejus *rigorem* minuit ubi magis quam par est porrecta fuerit, & *mentem legislatoris* potius quam *literam legis* respicit.

CAPUT VIII.

De interna actionum moralium norma, sive de Conscientia.

PRæter normam externam, ad quam actiones nostræ componendæ sunt, existit etiam in mentibus hominum *interna* agendi norma, quæ *Conscientia* nomine designari solet.

Est autem *Conscientia* *Judicium hominis de actionibus ad legis præscriptum examinatis, approbans quod legi consonum videtur, & damnans quod huic contrarium existimatur.*

Conscientia in hoc *judicio* ferendo actiones ipsas modò *antecedit*, modò *consequitur* ; unde vel *antecedens*, vel *consequens* appellatur. Aliter dici solet *Conscientia de faciendo*, & *Conscientia de facto*.

Prior Judicis officium præstat, pronuntiando actionem esse legi consentaneam aut dissensaneam, & consequenter vel faciendam vel omittendam.

Posterior & Judicis & Testis officium exhibet, actiones præteritas ad normam exigendo: *Testis*, dum in animum sibi revocat se fecisse, quod fieri non debet, vel contra: *Judicis*, dum se ob aliquam actionem vel omissionem damnat vel absolvit.

Conscientia est immediata actionum norma, vel causa sine qua non moralis actionum rectitudinis: adeo ut, qui contra conscientiam agit, pro certo peccet. Qui autem ex conscientiae dictatis crimen admittit, nequaquam peccati immunis est. Voluntas enim divina, legibus sive naturalibus, sive positivis revelata, est norma suprema, cui omnis actio moralis conformis esse debet.

Conscientia, respectu habito ad hujus normæ notitiam, varias fortita est appellationes.

Recta vocatur, cum quis *estimât* actionem esse legi congruam, quæ *reverâ* congruit. *Erronea*, cum quis firmo assensu *secus* iudicat, ac res est.

Certa, cum quis *certas* & *indubias* sententiæ suæ circa agenda rationes norit reddere. *Probabilis*, cum quis sententiam ex rationibus *verisimilibus* fovet, nec suppetit ratio, quæ contrarium *magis* persuadet.

Dubia, cum quis, propter rationes utrinque pares, *neutri* parti assensum præbet. *Scrupulosa*, cum quis ex levi quadam suspitione *frustrâ* & *ineptè* dubitat.

Conscientiæ vel *erroneæ* dictata ad agendum *obligant*. Qui enim agit *contra* eam, *virtualiter* agit contra voluntatem divinam, agendo nimirum *contra id*, quod *putat* esse divinæ voluntati *consentaneum*.

In conscientia *dubitante* ex *alterutra* parte tantum, hæc est regula; *Quod dubitas, ne feceris*. E. Gr. Si *dubites*, utrum sanguinem edere sit licitum, omnino ab esu abstinendum est, quoniam

abſtinentia pro certo licita eſt.

In re ex utràque parte dubia, omnem dubitandi rationem eximit *Magiſtratus Præceptum*; *Ejuſque præcepto obtemperandum eſt.*

Bona appellatur conſcientia, quæ, de officio ſuo probè inſtructa, ejus monitiſ ſincerè obtemperat. *Mala* verò, quæ veritatem, quam agnoſcere poteſt, non tenet; vel quæ agit contra veritatem agnitam.

Hactenus de actionum humanarum norma: ſequuntur earum *Affectiones*.

CAPUT IX.

De Bonitate & Malitia actionum humanarum in genere.

A Relatione & congruentia ad Normam Moralem, actiones noſtræ certas fortiuntur *qualitates*, a quibus vel *bonæ* appellantur, vel *mala*, vel *indifferentes*.

Bonitas actionis moralis conſiſtit in ejusdem *conformitate ad voluntatem divinam*.

Malitia

Malitia est alienatio sive difformitas actionis moralis à voluntate divina.

Bonitas aliter definiri solet conformitas ad rectam rationem: Malitia, difformitas à ratione recta. Est autem recta ratio iudicium intellectus, ex principiis veris & naturâ notis ritè deductum, de actionis honestate aut turpitudine.

Bonitas porro dividitur in materiale & formale. Ea actio dicitur materialiter bona, quæ legi divinæ convenit, quocunque demùm animo fuerit suscepta.

Actio autem, quæ & legi in adjunctis omnibus congruit, & ex honestis animi affectionibus profecta est, formaliter est bona.

Actiones indifferentes sunt, quæ nec rationi rectæ positivè conveniunt, nec, in quantum judicare possumus, eidem adversantur. E. G. barbam alere vel radere, edere carnem hodie, vel non edere. Hujusmodi actiones sunt conformes rationi negativè, quatenus nihil dicunt rationi contrarium.

Actiones humanæ, in specie & secundum esse suum physicum consideratæ,

nullo modo inter se *distinguuntur*. In individuo autem, & quoad earum *circumstantias*, plerumque vel *bonæ* vel *malæ* sunt.

E. G. Hominem interficere *privata* auctoritate est *malum* & *prohibitum*; at verò *publica* auctoritate, *bonum* atque *licitum*. Utraque tamen actio, si *physicè* spectetur, est *eadem* specie.

Circumstantiæ, quæ influunt in actionis *bonitatem* aut *malitiam*, ipsamque vel *minuunt* vel *adaugent*, sequenti versiculo recensentur.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Ut aliqua actio sit *moraliter bona*, necesse est, ut in *omnibus* hisce circumstantiis *legi conveniat*: Ut *mala* sit, sufficit, si in *una* duntaxat parte *deficiat*. Unde constat, *bonam intentionem* non per se sufficere ad *bonitatem actûs*.

Bonum est ex *integra causa*; Malum ex *quolibet defectu*: Perinde ac *linea* est *recta*, quæ ex *omni parte* cum *regula congruit*; *obliqua* verò, quæ vel in *una* *deflectit*.

CAPUT

CAPUT X.

De Actionibus Voluntariis & Involuntariis.

ANTE omnia constat, eas solas actiones *laudi* aut *vitio* verti, sive *imputari*, quæ ab hominibus *voluntariò* suscipiuntur.

Actio *voluntaria* appellatur, quæ fit *præeunte Voluntatis electione & consensu*. Estque primo,

Directè voluntaria, cum voluntas in eam fertur *immediatè & expresse*: ut si quis gladium stringens aliquem transfigeret: Vel secundo,

Indirectè voluntaria, cum voluntas non fertur *immediatè* in rem ipsam, sed in *proximam illius causam*: veluti cum quis cibum *vult* comedere, quem novit *saluti suæ noxium* esse; morbus inde contractus, non in *se*, sed in *sua causa*, voluntarius habetur.

Actiones è contrario *involuntariæ* dicuntur, quæ, *non consentiente voluntate*, fiunt vel per *vim*, vel per *ignorantiam*.

Actiones

Actiones fiunt per *vim*, quando quis ab *extrinseco* principio validiore ad agendum *coactus* est. Hæc vis actionem prorsus *involuntariam*, atque adeo *reatus immunem*, reddit; neque vi *coactis*, sed vim *inferentibus*, imputatur.

Actiones fiunt per *ignorantiam*, quando deficit iisdem *intellectus* notitia.

Ignorantia autem, ratione *subjecti*, dividi solet in *vincibilem* & *invincibilem*.

Invincibilis est, cum quis omnem, quam *potest* & *debet*, diligentiam adhibet, ut *sciat*, nec tamen *scire potest*. Hæc ignorantia reddit actionem *invi- tam*, & ab omni *crimine* agentem *ex- cusat*.

Vincibilis est, cum quis, debitâ dili- gentiâ adhibitâ, ignorantiam potest *su- perare* & *evitare*.

Hæc, deinde, vel est *affectata*, ubi animo *destinato* verum exquirere *nolu- mus*: vel *supina*, ubi *socordes* & de offi- cio præstando *improvidi*, animum ad eam rem non advertimus.

Prior turpitudinem neque tollit neque imminuit. Posterior verò paululum im- minuit,

minuit, prout *major minorve* fuerit *fo-*
cordia & negligentia.

Ignorantia, *ratione objecti*, aliàs di-
stinguitur in ignorantiam *Juris*, ubi quis
ignorat *legem* aliquid *jubentem* aut *pro-*
hibentem;

Et *Facti*, cum quis ignorat *se id fa-*
cere, quod reverà *facit*. E. G. Qui
hominem in spelunca latentem pro *cervo*
interficit, probè scit *homicidium* esse illi-
gitum: sed ignorat id, quod *fecit*, esse
homicidium.

Ignorantia sive *Juris* sive *Facti*, modo
fit *invincibilis*, & in *se* & in *causa* sua
involuntaria, actionem reddit *invitam*,
adeoque excusat non à *tanto* solum cri-
minis, sed à *toto*.

Inter actiones *purè voluntarias* & *in-*
voluntarias dantur quædam *mixtæ*, in
quibus partim *Vis*, partim *Voluntas* lo-
cum habet. Hoc fit, ubi quod minime
per *se* gratum est, ad *gravius* aliquod
malum avertendum, suscipitur: Veluti
cum Viator latroni dat *nummos*, ut *se se*
incolumem servet.

Hujusmodi Actiones, *simpliciter* & in
se

se consideratae, involuntariae sunt: At respectu finis, & positae talibus circumstantiis, fiunt voluntariae, quippe ab agentis arbitrio profectae.

Imputantur itaque in bonam aut malam partem, prout quae ex actione nascuntur mala, sunt iis, quae avertantur, maiora aut minora. Mala verò turpia sunt malis physicis multo graviora. Illa enim peccatum, hæc dolorem tantum, inducunt.

Hæc de Actionibus humanis: sequuntur Passiones, sive Appetitus sensitivi.

CAPUT XI.

De Appetitu sensitivo, sive de Passionibus.

Appetitus sensitivus & Passiones inde ortæ inter actionum Principia vulgò annumerantur: magis tamen commodè Incitamenta sive motus ad agendum appellari possunt.

Est autem Appetitus sensitivus Facultas animæ, qua Homo fertur in Bonum & aversatur Malum, præeunte sensuum
exter.

externorum cognitione. Estque duplex;
primo,

Concupiscibilis, qui versatur circa ob-
jectum sub ratione *Boni*, ejusque adepti-
onem spectat. secundo,

Irascibilis, qui versatur circa ob-
jectum sub specie *Mali*, & spectat e-
jusdem depulsionem.

Actus intensus appetitus sensitivi dici-
tur *Affectus* sive *Passio*: Quæ definiri
potest, *Motus extraordinarius animi*
juxta ac corporis ex vehementiori appre-
hensione alicujus objecti excitatus.

Prout objecta diversa sensus nostros
diversimodè afficiunt, diversi quoque *Af-*
fectus vel *Passiones* exinde nascuntur.

Singula autem ferè objecta vel *volup-*
tatem afferunt, unde oritur *Amor*; vel
excitant *dolorem*, unde nascitur *Odium*:
A quibus duabus, quæ *primariæ* vel *pri-*
mitivæ *Passiones* appellantur, omnes cæ-
teræ deducuntur; & exinde *secundariæ*
vel *derivativæ* vocari solent.

Amor, autem est affectus *generalis*,
quo appetitus *indiscriminatim* fertur in
bonum præsens, præteritum, aut futu-
rum. Ab amore oritur *De-*

Desiderium, quo appetitus fertur in bonum, quatenus *absens* aut *futurum* est:

Spes, qua appetitus fertur in bonum *absens arduum*, sed *possibile*, obtineri:

Desperatio, qua appetitus versatur circa bonum *absens*, quod *impossibile* obtineri judicatur:

Gaudium, quod est *jucunda* animi commotio ex *fruitione* boni, quod expectivimus.

Congratulatio, quæ est lætitia orta ex bono, quod alicui *alii* obvenit.

Odium est affectus *generalis*, quo appetitus *aversatur* *Malum*, abstrahendo pariter & ab *absenti* & à *præsenti*. Ab odio nascitur

Aversatio, qua nosmetipsos à *malo impendente* abducimus, illudque *Fugâ* declinare conamur:

Metus, quo appetitus de malo *futuro* sollicitus est, & propter ejus expectationem *deprimitur*:

Tristitia, quæ est *ingrata* animi commotio ob malum *præsens*, quod ipsi patimur.

Commiseratio, quæ est tristitia orta
ex

ex consideratione alicujus *Mali*, quod aliis contigit.

Ira, quæ est indignatio contra eos, qui aliquid *mali* nobis intulerunt, cujus & ulciscendi cupiditate tenemur.

Eodem modo reliquæ omnes *Passiones*, quæ in mentibus nostris subinde oriuntur, ab *Amore* vel *Odio* derivari possunt; quia scilicet in omnibus illorum alteruter, vel uterque, reperitur.

In *Passionibus* duplex est *Contrarietas*. Primò, ratione *Objectorum*, ut inter *spem* & *metum*: hic enim versatur circa *Malum*; illa verò circa *Bonum*. secundò,

Ratione *Terminorum*; ut inter *Spem* & *Desperationem*; quarum utraque versatur circa *Bonum*; sed spes ad illud accedit, tanquam ad terminum ad quem: Desperatio autem ab eo recedit, tanquam à termino à quo.

In sua natura & quoad speciem *Passiones* nequaquam sunt vitiosæ; sed omninò indifferentes: Bonitatem verò & Malitiam mutuuntur à *Circumstantiis*.

Non sunt itaque penitus eradicande,

D

uti

ut veteres *Stoici* volunt : sed tantum ad *Rationis præscriptum* revocandæ & exercendæ.

Passiones porro *vite humanæ* apprimè utiles sunt, modò hæ duæ *Regulæ* sedulò observentur : primò,

Ut *Affectus* ferantur ad *objectum debitum*. *Objectum* autem *Amoris* debet esse aliquid verè *Bonum* & *laude dignum*. *Objectum* verò *Odi*, aliquid verè *malum* & *nocivum* : secundò,

Ut *Affectus* sit *commensuratus* *objecti* aut *finis dignitati* : hoc est, ut *summo* affectu optima maximaque, *mediocri* autem *mediocria*, *minimoque* minima, semper prosequamur.

Hactenus de *fine* & *objecto* *moralis philosophiæ* : sequuntur *media*, quibus ad illum finem perveniatur.

CAPUT XII.

De Virtute Morali in Genere.

MEDIA, quibus ad felicitatem pervenitur, sunt *Virtutes*, tum *Intellectuales*, tum *Morales*.

Virtus

Virtus Moralis in genere definiri solet, *Habitus electivus in mediocritate consistens, quoad nos, & prout Vir prudens eam præscripserit.*

Virtutem esse *Habitus* ex eo evincitur, quod neque sit *Affectus*, nec *Facultas*; cum ab iis nec *bonus* nec *malus* quispiam denominetur, contra quam accidit in *Virtutibus Vitiisque*. Relinquitur igitur virtutem moralem esse *Habitus*.

Dicitur habitus *Electivus*, eo quod *electio* est de ratione cujuslibet actûs moralis: & inest in voluntate *subjective*; in appetitu verò sensitivo *objectivè* tantum, seu *influxivè*.

Objectum Virtutis est duplex; primò, *Internum*, scilicet *Affectus* & *Actus*, ut *Amor* & *Odium*: secundò, *Externum*, quod pro conditione virtutum specificâ *varium* est & *multiplex*.

Vera virtutis *Forma* est *conformitas* actionum nostrarum ad *legem divinam* sive ad *rectam rationem*: & quoniam ista conformitas in *Medio* quodam consistit, ipsa Virtus in *Mediocritate* consistere dicitur.

Medium autem illud, in quo quaerenda est Virtus, statuitur duplex :

Alterum *Arithmeticum* sive *Rei*, quod æquè distat à duobus extremis : Ut inter *tria* & *novem* medius numerus est *senarius*. Hoc apud omnes idem est.

Alterum *Geometricum* sive *Rationis*, quod est æqualitas proportionum, nulla excessuum habita ratione : Ut numerus *quaternarius* est respectu *binarii* & *octonarii*. Hoc pro varia personarum conditione subinde mutatur.

Omnis Virtus, excepta *Iustitia* commutativa, in medio geometrico sive rationis consistit, quia non semper æqualiter recedit ab utroque extremo.

Medium hoc proportionale ex recta ratione & iudicio viri prudentis inveniendum est. Solius enim prudentis est singulas *circumstantias* diligenter expendere, & quod unicuique *convenit* dignoscere.

CAPUT

CAPUT XIII.

*De Causa efficiente Moralis
Virtutis.*

VIRTUS Moralis non est *effectivè*,
primò,

A *Temperamento* corporis ; quia hoc non est in *nostra* potestate, ut *mores* sunt. Et præterea sæpe videmus *mutato* corporis temperamento *non mutari* mores, & vice versa. Nec secundò,

A *Natura* insita est ; sic enim esset *immutabilis* ; & ad eam amplectendam alendamque frustra instituerentur *præmia* & *pœna*. Nec tertio,

Ab *Institutione* aut *Doctrina*, nisi *directivè* ; nam absque *consuetudine* parum prosunt. Testatur porro *experientia* multos *doctrina* insignes non tamen esse *Vitio* prorsus *immunes*.

Restat igitur ut *Assuetudo* sive *frequens* bonarum actionum *Exercitium* sit *præcipua* & *proxima* Virtutis *Causa*. Quemadmodum enim fabri fabricando, sic *justè* agendo evadimus *justi*.

Ad virtutem consequendam præcepta, quæ sequuntur, studiosè observanda sunt: primò,

Ab eo vitio *cautiùs* abstinendum est, ad quod *naturâ* maxime *proclives* sumus. Hic enim *faciliùs* manus damus: secundò,

Suspectum esse debet, quicquid appetitui sensitivo *vehementer placet*, utpote quod nobis *illecebras* ministrat ægrè repellendas: tertio,

Occasiones & *irritamenta* malorum, quantum fieri potest, *vitanda* sunt, animusque contra ea *firmandus*: quarto,

Comparandi sunt sodales, qui *moribus* sint quàm *probatissimis*; & ab *improborum* consortio sedulò abstinendum est.

Signum *acquisite* virtutis est sincera animi *Voluptas*, quæ ex bonarum actionum exercitio *percipitur*.

Haftenus de virtute in genere: sequuntur jam Virtutes in specie: ubi *Pietati*, tanquam *Reginæ*, meritò assurgunt omnes.

CAPUT XIV.

De Pietate sive Cultu Dei.

PIETAS, *strictè sumpta*, est Virtus
sive *Habitus Deum ritè religioseque*
colendi. Accepta autem *latius* divinum
illum *cultum*, qualis omnium animis in-
fixus est, denotat.

Deo cultum sive pietatem *deberi* evin-
cit admiranda ejus, in mundi fabrica re-
lucens, *Sapientia*; & specialis in huma-
nam societatem *Bonitas*.

Duabus partibus absolvitur omnis erga
Deum Pietas. Primò, *ut veras de Deo*
foveamus sententias. Secundò, *ut cultum*
præstemus hisce sententiis consonum. Veræ
de Deo sententiæ à *Theologia* petuntur.

Cultus autem Dei est duplex; scilicet,
Internus sive Animi, & *Externus*
sive Corporis.

Internus Dei cultus consistit in ejus
Honore, Amore & Timore &c. quæ in
mentibus nostris ex contemplatione il-
lius *perfectionum* excitari debent.

Externus Dei cultus in his *potissimum*
consistit, ut ipsius *voluntati* per actiones
nostras

nostras obtemperemus ; ut gratias agamus pro beneficiis acceptis ; & ut preces ad ipsum fundamus pro obtinendis bonis aut malis avertendis.

Extrema Pietatis sunt ex una parte Atheismus seu Impietas, quæ cultum Deo debitum denegat : Ex altera parte superstitio, quæ Deo supervacanea, & ad illius contumeliam facientia, affigit.

CAPUT XV.

De cæteris Virtutibus, & primò, de Prudentia.

FUIT Pietas, quæ Deum proximè respicit. Sequitur Probitas, quæ ad nosmetipsos pertinet, & in officiis erga alios occupatur.

Hujus vulgò enumerantur duodecim Species : scilicet, Prudentia—Fortitudo—Temperantia—Justitia—Liberalitas—Magnificentia—Magnanimitas—Modestia—Mansuetudo—Veracitas—Comitas—& Urbanitas.

Ex hisce virtutibus quatuor priores
Cardinales

Cardinales nuncupantur ; quia, quemadmodum fores *cardinibus*, ita illis omnis moralis vitæ honestas *fulciatur*.

Prudentia, cæterarum virtutum princeps ac moderatrix, definitur, *Habitus rectè agendi circa ea, quæ sunt homini bona vel mala*. Seu brevius, est *recta ratio agibilium sive rerum agendarum*.

Prudentia, strictè loquendo, est virtus *Intellectualis*. Sed ad *moralem* Philosophiam quoque spectat, quatenus *eiusdem ductu* in bene agendo *Voluntas dirigatur*. Est autem duplex ; primò,

Agibilium Universalium, qua præcipitur, verbi gratiâ, *Cibo moderatè utendum esse* : secundò,

Agibilium Particularium, qua huic homini, hoc tempore, hic Cibi modus præscribitur.

Illa dicitur *Prudentia practica* ; hæc autem *practicè practica*. Unde est, quod *Prudentes* ii dicuntur, non qui de agilibus in *universali* rectè judicant ; sed qui norunt quid sit *hic & nunc* agendum pro ratione *circumstantiarum*.

Prudentiæ igitur munus est, primò,
con-

consultare seu inquirere media. Secundo, deligere, seu potius discernere, quæ sunt aptiora ad finem. Tertio, præcipere, ut quæ sunt inventa & delecta perficiantur.

Duobus modis acquiritur Prudentia. Primo, generalibus regulis & præceptis, quæ suppeditant cognitionem universalium. Secundo, *Experientiâ*, vel universalium ad certa & singularia subiecta applicatione.

Prudentia cum virtute morali adeo conjuncta est, ut nemo vir bonus esse possit sine prudentia: Et nemo prudens esse possit sine virtute morali.

Virtutes denique, si perfectæ sint, quasi Vinculo Prudentiæ omnes inter se invicem connectuntur.

CAPUT XVI.

De Fortitudine.

FORTITUDO est Virtus animi servans mediocritatem inter metum & audaciam circa acerba & terribilia.

Objectum

Objectum fortitudinis est duplex. Vel Internum, ut Metus, seu potius Meticulositas, & præceps audacia, quas fortitudo reprimat.

Vel Externum, quod est in genere, quicquid timorem potest incutere, modo malum non sit inhonestum, sed triste; & præsertim mors bellica, cum causa belli est iusta.

Fortis viri officium est intrepidè aggredi & constanter sustinere pericula necessaria; idque honestatis gratiâ, ubi, quando, & quomodo oportet.

Fortes ideo non sunt Suicidæ, sive qui violentas sibi manus injiciunt, quod planè illicitum est. Neque Monomachi, qui Duello congrediuntur, cum provocans & provocatus se ultro in loco condidit sistunt. Neque

Quicumque malo affectu concitati sese in periculum temerè conjiciunt; aut præcipuè ob spem prædæ vel metum servitutis militant.

Adjutamenta fortitudinis, sive virtutes cum ea connexæ, sunt Patientia, & Æquanimitas.

Patientia

*Patientia est virtus, qua gravia omnia
& ingrata æquo fortique animo sustinemus.*

*Æquanimitas est virtus, qua in utra-
que fortuna constantiam servamus, ita ut
nec animo efferamur rebus secundis, nec
in adversis concidamus.*

*Fortitudinis Extrema sunt, in defectu,
Timiditas seu animi Abjectio. Timidus
enim quodvis periculum fugit, & prop-
ter metum officium deserit.*

*In Excessu, Temeritas sive Audacia.
Audax enim sine necessitate in quævis
pericula inconsideratè ruit.*

CAPUT XVII.

De Temperantia.

Temperantia est Virtus servans me-
diocritatem in voluptatibus corpo-
ris, præsertimque in iis, quæ ad gustum &
tactum pertinent.

*Objectum, circa quod versatur, est du-
plex. Primò, Internum, nempe, Cupi-
ditates. Secundò, Externum, nempe,
Voluptas & quæ eam afferunt.*

Ad

Ad Voluptates *Gustus* & *Tactus* restringi solet *Temperantia*, quoniam neque *Auditus*, neque *Visus*, neque *Odoratus*, neque *Animi* voluptates, sunt ejus objecta, nisi *secundariò* & per *accidens*; quatenus scilicet *memoriam* refricant, aut *spem* faciunt *earum* voluptatum, quæ ad gustum & tactum *directè* pertinent.

Temperantis viri officium est, non ex toto voluptatibus *abstinere*; sed tantum *inhonestas* sedulo averfari; *licitas* moderate appetere; illisque frui, eo, quo oportet, modo.

Extrema *Temperantiæ* sunt, in excessu, *Nimia Abstinencia*, quæ *licitis* frui vix sustinet. In defectu, *Intemperantia*, quæ voluptatibus nec *finem* nec *modum* statuit.

Cupiditates sunt triplices. Primo, *Naturales*, & toti *speciei communes*; quales sunt cupiditates sitim & famem removendi: In quibus ægrè permittitur *modum excedere*. Secundo,

Non-Naturales, nec rectæ rationi consonæ; utpote quæ dolorem, quoties explentur, creare solent, ut *crapula* &
 E ebrietas.

ebrietas. Ab his animus *prorsus* cohibendus est. Et tertio,

Adiaphoræ, quales sunt desiderium *hujus* vel *illius* cibi aut potus. Et in his non *vehemens* debet esse appetitus, sed *solutus* atque in *utramque* partem *facilis*.

Temperantia porro est duplex. Primo, *Sobrietas*, quæ præcipuè cernitur in definiendâ *quantitate* cibi aut potus secundum *Mediocritatem*. Hujus *Extrema* sunt, in defectu, *Edacitas* sive *Helluatio*, & *Ebrietas*: In excessu verò, cum quis genium *nimis* defraudat. Secundo,

Castitas, quæ est virtus *animum* instruens & disponens ad vitam *incontaminatam* & ab omni *impuritate* liberam.

Casti itaque viri officium est, non tantum ab *illicita Venere*, sed omnibus aliis, puta *libris*, *picturis*, aut *colloquiis*, in quibus aliquid *lascivum* est, *prorsus* abstinere.

CAPUT

CAPUT XVIII.

De Justitia Universalis.

Justitiæ acceptio duplex est. *Latiori* sensu accepta denotat *universalem* quandam obedientiam erga omnes leges societatis politicæ, & omnium ferè virtutum aliarum exercitium in se complectitur. Unde *Justitia Universalis* appellatur.

Arctiori & magis proprio sensu accepta certam, atque à cæteris virtutibus distinctam, Justitiæ speciem constituit; quæ *Justitia Particularis* nuncupatur.

Oritur hæc duplex *Justitiæ* divisio a duplici respectu hominis: Primò,

Ad *Republicam*, cum qua comparatur ut *pars* cum *toto*, & dirigit actiones suas ad commune bonum *Reipublicæ*: Secundò,

Ad quemlibet *privatum*, cum quo comparatur ut *pars* cum *partē*. Sic Jus & *Æquum* inter singulos respicit.

In *Justitia Universalis* quatuor observanda sunt: Primò,

Objectum ejus, quod est *Jus Legale*, seu id quod *Juri proprie dicto* est maxime consentaneum : Secundò,

Oppositum ejus, quod est *universa Injustitia*, ita se habens ad singula vitia, ut *Justitia Universalis* ad singulas virtutes : Tertio,

Necessitas ejus, quæ in omnibus quidem hominibus, sed imprimis in *supremo Magistratu*, locum obtinet. *Ejus* enim actiones *omnium* oculis subjiciuntur. Unde est quod dici solet, *Magistratum indicare Verum* : Quarto,

Extensio ejus, quæ omnia respicit, quæ legibus consentanea sunt, quatenus illæ sunt *justæ*.

Norma Justitiæ est *Jus*, quod legibus naturalibus & positivis constitutum, & exinde denominatur *Naturale*, *Civile*, *Gentium* : de quibus supra dictum est in *capite septimo*.

CAPUT XIX.

De Justitia Particulari.

JUSTITIA particularis est *constans & perpetua voluntas cuique præstandi quæ sunt debita, in quantum jus & æquum postulant.*

Versatur hæc Virtus inter *plus & minus* tanquam extrema. Nam primò, si quis *plus boni*, quam par est, usurpat, *injurius* dicitur. Secundò,

Siquis *minus damni* vel *onerum* fert, quam oportet, is etiam *injurius* est; quia *minus mali* ferre, est *plus boni retinere*, quàm oportet.

Objectum, circa quod versatur, sunt omnia ea, in quibus *bona malave Fortuna* collocari solet, quatenus aliis *Jure* debentur.

Mediocritas, in qua consistit, est *Analogica*; quia *æquitas*, quæ inter cives pro *ratione meriti*, & inter res pro *ratione pretii* requiritur, non eandem habet normam.

Ideo duplex est *Iustitia particularis*; nempe, *Distributiva & Commutativa*.

Distributiva *Iustitia* consistit in *recta* *divisione* *præmiorum*, *pœnarum*, & *onerum* inter *cives*: Et *imprimis* ad *summum Magistratum* attinet.

Quatenus *præmiorum* *distributio* nem respicit, *Remunerativa*; quatenus *pœnarum*, *Correctiva* appellari solet.

Objectum ejus sunt *Personæ privata* atque *publicæ*, atque etiam *bona* vel *mala externa*.

Medium ejus est *Geometricum*, *habitatione* *personarum* & *circumstantiarum*: E. Gr. qui *plus* *reipublicæ* *pro* *fuit*, *majori* *præmio* *afficiendus* est, quam qui *minus*; & è *contra*.

Rectæ *distributioni* *opponitur* *primò*, *Personarum* *Acceptio*, quæ *veritatem* non respicit, sed *alia* *personæ* *accidentia*: *secundò*,

Socordia, quæ *neque* *dignis* *præmia* *distribuit*, *nec* *delinquentibus* *pœnas*: *tertiò*,

Strictum & *Summum* *Jus* *absque* *examine* *circumstantiarum* *secundùm* *Æquitatem*:

tatem : Et demùm, *malitiosa legis Interpretatio*.

Commutativa Justitia versatur in *recta institutione commerciorum & contractuum*, qui inter cives exerceri solent ; & pertinet ad omnes.

Medium ejus est *Arithmeticum*, & æqualitatem redditi & accepti simpliciter spectat, in *proportionem* scilicet *Arithmetica*.

Norma ejus, quæ est *mensura commutationum*, est vel *Naturalis*, vel hominum arbitrio *Instituta*.

Naturalis mensura est *Indigentia* five defectus alicujus rei utilis. Si enim alter alterius rebus non indigeret, nulla fieret rerum *Commutatio*.

Arbitraria rerum permutandarum mensura, priorique veluti vicaria, *Nummus* est. Hic enim in ipsarum rerum, quæ commutandæ sunt, locum subit.

Huic Justitiæ opponuntur *Contractus involuntarii*, quales sunt *clandestini & violenti* ; *Nimium Lucri* ; *Furtum & Rapina* ; ac *Usura immodicè lucratoria*.

Juris

Furis oppositum est *Injuria*, quæ ejus est violatio ; & definitur *Damnum*, quod alteri invito à volente & sciente immeritò inferitur. Nam,

Primò, accuratè loquendo, *Volenti non fit Injuria* ; nisi per *accidens*, cum *minorem* injuriam admittit, ut *majorem* evadat : secundò, *Nemo sibi met Injuriam facit* : tertio, *Quodlibet* damnum alicui illatum non est *Injuria*. Triplex enim est *Damnum* : primò,

Quando quis alteri nocet *in sciis* ; & vocatur *infortunium* sive casus *fortuitus* : secundò,

Quando quis alteri nocet *præter intentionem*, & hoc vocatur *erratum* seu *culpa* : tertio,

Quando quis alicui nocet *sciens* vel *ex animo* ; & hujusmodi damnum est *injuria*, & inferitur vel *dolo*, scilicet *ignoranti* ; vel *vi*, nimirum *scienti*.

Injustum facit, qui quidpiam contra *jus involuntariè* admittit : sed non *injustus est*, nisi id sit *sponte* & *voluntariè* factum.

CAPUT XX.

De Liberalitate & Magnificencia.

Liberalitas est Virtus servans mediocritatem in erogandis atque etiam accipiendis pecuniis.

Per pecunias autem non tantum nummi intelliguntur, sed quævis opes aut quicquid nummis æstimari potest.

Objectum ejus est duplex: primum, Internum, scilicet pecuniæ Cupiditas. Secundum, Externum, scilicet ipsa Pecunia.

Quod in accipiendo consistit Liberalitas exinde constat, quod nisi justè acciperis, justè largiri non poteris: sed præcipue in dando cernitur, quia virtutis est magis benè mereri de aliquo, quàm beneficio affici.

In pecuniis erogandis expendendæ sunt omnes circumstantiæ; scilicet, Finis, Persona, Quantitas & Qualitas beneficiorum, Tempus, Locus & Animus. Nam dandum est, primum,

Honestatis gratia, & non ob auram
popu-

popularem : secundò, personis *maximè merentibus* : tertio, habenda est *suiip-sius & accipientis ratio* : quartò, *benè parta & utilia* danda sunt : quintò, *citò & opportunè* : sextò, *hilari alacrique animo*.

In pecuniis accipiendis Vir liberalis *verecundè* accipit, unde decet, uti debet, & à quibus debet.

Extrema liberalitatis sunt primò, in *excessu*, *Prodigalitas* sive *Profusio*, cum quis *sine mensura & discrimine* dat : secundò, in *defectu*, *Tenacitas* sive *Avaritia*, cum quis non erogat, ubi & quando debet.

Quæ quidem est *deterior prodigalitate*, quia prodigus multis prodest ; avarus nemini, ne quidem sibi ipsi.

Magnificencia est virtus *servans mediocritatem in Magnis sumptibus faciendis* : unde gradu potius quàm specie differt à liberalitate.

Versatur hæc Virtus non circa res *exiguas* aut *mediocres*, sed circa *magnificas & illustres*, ideoque propriè ad *Magnates, Magistratus* aut *Principes* attinet.

Magnifici

Magnifici officium est sumptus facere pares opibus & facultatibus suis; non ostentationis, sed honestatis, gratia.

Extrema ejus, in excessu, sunt Luxus immodicus & decori Imperitia. In defectu, sordes aut prava liberalitatis Affectatio.

Huc referatur *Frugalitas*, quæ in homine plebeio definitur, prudens rei familiaris cura, inter avaritiam & prodigalitatem mediocritatem observans.

CAPUT XXI.

De Magnanimitate & Modestia.

Magnanimitas, in viro principe, est Virtus servans mediocritatem in cupiditate & studio magnorum honorum.

Obiectum ejus est duplex: Primò, *Internum*, nempe honoris Cupiditas: Secundò, *Externum*, scilicet ipse Honor.

Magnanimi Officium est magnos honores decenter expetere; oblatos modestè accipere, eosque diligenter tueri & conservare.

Verè

Verè Magnanimus in rebus secundis nec insolescit, nec in adversis animo frangitur: Nullarum rerum facile admirator: Injuriarum immemor, quia eas contemnit: rectè factorum conscius, seipso contentus est: apertè amicum vel inimicum se profitetur: nec suiipsum laudator, nec in alios maledicus: Nunquam se parvis periculis temerè objicit, sed magnis tantum, atque in iis vitæ suæ non parcit.

Magnanimitati opponitur, in excessu, nimia animi elatio sive audax superbia: In defectu, Pusillanimitas aut formidolosum ingenium.

Modestia est virtus servans mediocritatem in parvis & mediocribus honoribus appetendis.

Modesti est, Sobriè, de se concipere; eos solùm honores ambire, qui meritis suis debentur; eos, quibus dignus est, non multùm prosequi; inferioribus seipsum accommodare; alios debitis laudibus nunquam fraudare; nec denique in cultu corporis, nec in reliquo apparatu, gloriam captare.

Huic

Huic virtuti opponitur, in *excessu*, nimia animi demissio, sive honorum contemptus: in *defectu*, Ambitio, sive honorum appetitus immoderatus.

CAPUT XXII.

De Mansuetudine.

MAnsuetudo est virtus servans mediocritatem in irascendo & vindicando.

Objectum ejus est duplex : primò, Internum, nempe Ira, omnium affectuum vehementissimus : secundò, Externum, scilicet quicquid solet Iram provocare.

Ira autem definiri potest, *Animi Displicentia ex apprehensione injuriæ illatæ orta, cum desiderio eam propulsandi conjuncta.*

Manfuetudinis est *huic* affectui *moderari*, prohibendo primò, Ne irascamur *quando non oportet*: secundò, Ne *vehementius*: tertio, Ne *diutius*, quàm oportet.

Irascimur autem *quando non oportet,*
F cùm

cùm nullâ justâ causâ adhibitâ irascimur; cùm excandescimus ob ea, quæ nobis à brutis contingunt; cùm stomachamur propter actionem bonæ intentionis capacem; & cùm animo ardemus sine deliberatione præmissâ. Secundò,

Irascimur vehementiùs quam oportet, cùm ultra causam oblatam commovemur; quoties irâ commoti impia loquimur; cùm ira nos ad vindictam privatam provocat; cùm denique per effrænes iræ impetus ad officium nostrum præstandum facti sumus minus idonei. Tertio,

Irascimur diutiùs quam oportet, cùm, humili culpæ agnitione præmissâ & satisfactione oblatâ, ab irâ nondum temperamus; & cùm Ira invidiam atque odium parit.

Ex ira oritur cupiditas Vindictæ, quæ est primò, Defensiva; quam Natura suadet esse licitam: secundò, Offensiva; quæ est vel privata vel publica.

Privata vindicta illicita & prohibita est, quia nullum alium finem habet propositum, quam ægrè facere illis, qui nos læserunt.

Publica,

Publica, quæ *Magistratum* judiciis permittitur, non solum *licita* est, sed & *necessaria* ad delinquentis *emendationem*, ad aliorum *terrorem*, & ad *Legum* honorem conservandum.

In hac tamen exercenda *cavendum* est, ne *pœna* modum excedat, & ne *Magistratus* in sententia ferenda *pravis* affectibus *abripiatur*.

Manfuetudini affinis est *Clementia*, quæ est *Virtus* ad *pœnas* moderandas aut *remittendas* animum movens.

Extrema *Manfuetudinis* sunt, in defectu, *Iracundia*, *Implacabilitas* aut *sævitia* : In excessu, nimia *Lenitas* & *Indulgentia*.

CAPUT XXIII.

De Veracitate.

Veracitas est virtus qua quis se talem verbis factisque profitetur, qualis reverà est.

Hujus virtutis *Objectum* est *Veritas*, quæ est vel *Logica* vel *Ethica*.

*Logica veritas est concordia verborum
five signorum æquipollentium cum re ipsâ.*

*Ethica veritas est concordia verborum
five signorum æquipollentium cum mente
& iudicio nostro.*

Veritas hæc se exhibet vel in *assertione*
nudè prolatâ, & dicitur *simplex Veritas*:
vel exhibetur in *promittendo*, & dicitur
Fidelitas;

Quæ definiri potest *Factorum cum pro-*
missis pactisve, vel tacitis vel expressis,
concordia.

Veritati logicæ opponitur *Falsitas*,
quæ est cum quis *falsum testatur*, quod
putat esse verum: Veritati ethicæ oppo-
nitur *Mendacium*, quod est cum quis
aliter pronuntiat, quàm *sentit in corde*:

Unde sequitur, si quis *falsum dicat*,
existimans esse verum, is non est reus
Mendacii: Et, si quis *verum dicat*, *pu-*
tans esse falsum, is formaliter mentitur.

Fidelitati opponitur *Perfidia* vel *Infidelitas*. Cum enim non adsit *Intentio*
faciendi quod promittitur, *Infidelitas*;
cum verò non adsit *conatus idoneus* ejus-
dem perficiendi, *Perfidia* appellatur.

Men-

Mendacium ex *fine* tripliciter dividitur, in *perniciosum*, *officiosum* & *jocosum*.

Mendacium *perniciosum* id dicitur, quo alios *fallendi* aut *nocendi intentione* decipimus. Et hoc absolutè *illicitum* est; saltem respectu horum, qui *jus* qualecunque habent ad *veritatem*.

Officiosum est, cum *facto* sermone utimur ad *malum* aliquod grave *avertendum*, aut *bonum* aliquem *finem consequendum*. Atque hoc quidem uti conceditur, scilicet apud *infantes*, aut *insanos*, qui non sunt *Rationis* capaces, nec *judicandi* facultatem habent. Sed, utrum in genere sit *licitum*, inter *doctos* *Lis* est *maxima*. Pars autem *negativa* tutius tenenda est.

Jocosum est, quo *levitatis risusque* gratiâ, *falsum* aliquod, alterius *fallendi* causâ, testamur. De quo *idem* fere, quod de *officioso*, statuendum est. Notandum est tamen, si *fabulæ* narrentur ut *fabulæ*, tum planè *illicitæ* non sunt.

Equivocationes Jesuiticæ & mentales Reservationes sunt prorsus *abominandæ*: quia primò, cum *intentione fallendi* pro-

feruntur: secundò, id dicunt, *cujus contrarium est verum*: tertio, qui illis utitur, *sciens aliter enuntiat, quam in animo concipit*. Ut verbo dicam, Nihil aliud sunt quàm *Ars mentiendi*.

Tacendo autem licet celare veritatem, vel ut periculum manifestum evitetur, vel ut bonum aliquod procuretur, quando neque Pietas, neque Justitia, ejus Manifestationem postulat.

CAPUT XXIV.

De Comitatu & Urbanitate.

Comitas est animi Mediocritas, qua alios in congressibus blandè benignèque alloquimur, & in actionibus nosmetipsos suaves & jucundos præbemus.

Huic affinis est *Affabilitas*, qua alios, nos convenientes & alloquentes, facilè & benignè excipimus.

Objectum hujus virtutis est illa sermonis & morum civilitas, quæ inter cives, & civium diversas conditiones, requiritur.

Comis itaque est cum superioribus modestè & submissè; cum inferioribus graviter

viter & humaniter; cum aequalibus blandè & amicè, semetipsum gerere.

Comitati opponitur, in excessu, *Blanditia*, five nimium aliis placendi & obsequendi studium, quod *adulationem* magis sapit: in defectu, *difficilis Morositas*, quæ sese verbis & gestibus aliorum contemptum arguentibus exprimit.

Urbanitas est animi mediocritas, quæ in ludendo & jocando observamus quod honestum & decorum est.

Licet enim viro gravi nonnunquam frontem exporrigerè atque animum in *facetias & jocos liberales* solvere: Attamen non nisi sub his conditionibus; primò,

Ut diligenter perpendatur quid deceat personam, qui jocatur: secundò, ut habeatur ratio temporum & negotiorum, in quibus occupatur: tertio, ut evitentur omnia *petulantia, obscæna, contumeliosa*, aut abusum rerum sacrarum præ se ferentia.

Licet porrò animi laxandi causâ ludere interdum, putà chartis pictis, modò ludimus sine animi perturbatione, sine
scandalo,

scandalo, & non pecuniâ acquirenda gratiâ.

Urbanitati opponitur, in *excessu*, *servilis scurrilitas*, quæ omnia ad aliorum voluptatem loquitur, atque etiam ad *illiberales & fescenninos* jocos descendit: In *defectu*, *agrestis asperitas*, quæ nullam iis, quibuscum agitur, reverentiam exhibet.

His vitutibus affinis est *Verecundia*, quæ est laudabilis animi affectus, quo *timemus infamiam ex aliqua actione turpi erituram*, aut *erubescimus eandem*, si aliquid turpe commissum sit.

Ejus *Extrema* sunt *Pudor subrusticus*, qui omnia veretur; & *Impudentia*, quæ frontem ita perfricat, ut nullam infamiam metuat.

CAPUT XXV.

De Semivirtutibus in genere.

Virtus est vel *Perfecta*, cujus generis sunt Virtutes prius allatæ: vel *Imperfecta*, quales sunt *Continencia & Tolerantia*.

Hæ

Hæ autem ab *Aristotele* appellantur *Semivirtutes*, quia sunt virtutum quasi rudimenta & bonæ dispositiones ad virtutis habitum, sed tamen *integram* virtutis formam *nondum* habent.

Harum tot ferè genera statui possunt, quot sunt virtutes perfectæ. Commodè, tamen reducuntur ad *Continentiam* & *Tolerantiam*; quarum altera appetitum *concupiscendi*, altera verò appetitum *irascendi* moderatur.

Continentia respicit virtutes omnes, sed præcipuè spectatur in iis, quæ ad *gustum* & *tactum* pertinent. Unde

Qui ad *Temperantiam* hanc habet dispositionem *simpliciter continens* est: qui verò ad alias virtutes, tantum secundum quid *continens* dicitur.

Semivirtus igitur est, quæ *mediocritatem* servat, sed cum aliqua difficultate, affectibus *Rationis imperio* reluctantibus & ægrè parentibus.

Atque in hoc à virtute *perfecta* distinguitur; quam tunc se sciat aliquis assequutum esse, cum & *Ratio* præscribit quod *rectum* est, & *Affectus* sine ulla
re-

reluctantia Rationis dictamina sequuntur.

CAPUT XXVI.

De Semivirtutibus in Specie.

Semivirtutes versantur primò, circa *Voluptates*, ut *Continentia*: secundò, circa *Dolores*, ut *Tolerantia*.

Continentia est virtus imperfecta, qua omnes inordinati affectus rectæ rationi reluctantes inviti subjiciuntur.

Objectum ejus est duplex: primò, *Præmarium*, scilicet voluptates corporis, quæ gustu & tactu percipiuntur. Secundò, *Secundarium*, scilicet illæ voluptates, quæ ex *Divitiis* percipiuntur.

Extrema *Continentiæ* sunt, in defectu, *Incontinentia*, cum quis à levioribus etiam concupiscentiæ motibus vincitur, iisque, etsi rationi ejus repugnent, sponte cedit: In excessu, *Insensibilitas*, cum quis voluptates adeo averfatur, ut ne propter honestam voluptatem aliquid laude dignum suscipiat.

Tolerantia est virtus imperfecta, qua
res

res adversas & laboriosas cum quodam dolore conjunctas honestatis gratiâ magno animo perferre conamur.

Objectum ejus sunt Res adversæ five Dolores, non verò quivis, sed ii præsertim, quibus plerique succumbunt ex imbecillitate Animi.

Extrema ejusdem sunt, in excessu, Per- tinacia, qua quævis molesta & adversa sine honestatis ratione, tantum ex obstinatione animi, perferuntur: In defectu, Mollities animi, qua nullas planè res molestas aut dolores honestatis gratiâ perferre volumus.

Hæc autem, si oriatur ex vitio gentis, constitutionis, aut sexûs, aut etiam ex morbo, excusationem aliquam meretur.

Observandum esse velim, Continentiam & Tolerantiam, quæ hic ab Aristotele Semivirtutes dicuntur, in Theologiâ annumerari inter perfectas & maximè arduas virtutes. Nec immeritò.

CAPUT

CAPUT XXVII.

De Virtutum Moraliū cognato, sive de Amicitia.

Amicitia, quia magnam cum virtutibus moralibus habet *affinitatem*, & in illis præcipuè *fundatur*, haud incommode *Virtutis Cognatum* appellatur.

Est autem Amicitia, *benignus animi affectus*, qua aliqui *mutuam apertamque benevolentiam* profitentur, & se invicem *bonis affici volunt*. Estque vel primò,

Jucunda, qua propter *delectationem* plures inter se amore conjunguntur. Vel secundò,

Utilis, qua propter *Lucrum* plures amore inter se conjunguntur. Vel tertidò,

Honestā, quæ propter amorem *Virtutis & Honestatis* initur; & quæ *maximè colenda est*.

Hæc divisio fit ratione *Objecti*: dividitur etiam ratione *Subjecti*, primò,

In amicitiam *æqualitatis*, quæ est inter homines *ejusdem ordinis & dignitatis*, ut *fratres*. Secundò, In-

Inæqualitatis, quæ est inter homines inæqualis dignitatis, ut inter Patrem & Filium.

Adjuncta Amicitia sunt primò, Concordia, quæ est civilis inter notos Consensus & Affectuum Harmonia. Secundò,

Benevolentia, qua bonum amici ex animo optamus, & in eo potito gaudemus. Tertio,

Beneficentia, qua erga amicos voluntatem nostram apertam facimus re ipsâ atque factis.

Suipsum causâ diligendus est amicus: Nihil autem tam suum dici potest, quàm Virtus. Unde patet Virtute solâ veram & stabilem Amicitiam fundari posse.

Mali sunt naturâ mobiles & varii; neque aliis, neque sibi, diu placere possunt. Ideoque solos inter bonos amicitia potest esse constans & diuturna.

Fructus amicitia insignis est mutuum Consilium & mutua ad Virtutem Stimulatio.

Leges amicitia postulant primò, Ut in amore sit Fervor, Constantia, magnusque voluntatum Consensus. Secundò,

G

Ut

Ut officiorum inter amicos sit mutua *vicissitudo & paritas*, quantum res amicorum *ferunt*. Tertio,

Ut cum amicis *libenter & familiariter* colloquamur; nec enim amicitiae sine *familiaritate* locus esse possit. Quarto,

Ut amicis convenientem *honorem* exhibeamus, omniaque *contemptum* illorum arguentia diligenter vitemus. Quinto,

Ut in sermonibus cum amicis sit *Veritas*; in verbis factisque *Fides*; & in secretis tegendis *Taciturnitas*.

Extrema amicitiae sunt, in *excessu* *insanus Amor*, quo quis in gratiam alterius *nihil non* tentare audet, etsi *honestatem* violat: In *defectu*, *Hominum Fuga*, & conversationis *Aversatio*, cujus gradus superior est *Odium*.

Amicitiae autem in genere opponitur *Inimicitia*, quae, à *levissimis* saepe initiis orta, *gravis* est & *diuturna*.

CAPUT XXVIII.

De Virtutibus Intellectualibus.

HActenus de virtutibus, quæ sedem habent in *Voluntate & Affectibus*. Sequuntur jam Virtutes, quæ in *Intellectu* collocantur; de quibus hic tantum agendum est, quatenus *rectam illam rationem*, quæ virtutum aliarum *directrix* est, nobis *clarius* proponunt.

Virtus intellectualis est *Habitus animæ*, quo mens nostra vel *affirmando*, vel *negando*, *verum enuntiat*.

Subiectum ejus est ea animi pars, quæ *rationalis* dicitur. *Finis* vero ejusdem est *veritas*, quam mens investigat; idque vel primo,

Contemplando, quod est munus partis *cognitivæ*; & talis veritas *Contemplativa* inde nominatur. Vel secundo,

Transeundo ad actionem seu usum, & talis veritas *practica* sive *activa* dicitur. Unde est duplex; primo,

Speculativa, quæ in *nuda subiecti contemplatione* consistit. Secundo,

Practica, quæ operando se prodit, atque in eo acquiescit.

Virtutes intellectuales *Theoreticae* sive *Speculative* sunt tres: primò,

Intelligentia, quæ est habitus mentis, quo prima principia scientiarum cognoscimus. Et ejus *Objectum* sunt ipsa *Principia* sive *Axiomata* scientiarum. Secundo,

Scientia, quæ est *Habitus*, quo *Mens* inclinatur ad assentiendum firmiter *Veritati* *necessariæ* propter *Evidentiam* quam habet in suis *Causis proximis*. Ejus *Objectum* est *Veritas necessaria*. Tertio,

Sapientia, quæ est summa *Intelligentia* & *Scientia* rerum præstantissimarum. Ejus *Objectum* sunt *res omnes*, quæ sub hominis *cognitionem* cadere possunt; cujusmodi sunt rerum *principia* & *causa* & ipsæ *conclusiones*, quæ ex illis eruuntur.

Virtutes intellectuales *Practicae* sive *Activæ* duæ sunt. Primò,

Prudentia, quæ est *verus agendi habitus cum ratione recta circa res humanas*; idque in genere, cum ea cognoscuntur, quæ ad *benè vivendum* pertinent.

Ejus

Ejus *Objectum* sunt omnia *Practica*, hoc est, omnia quæ homini necessario sunt agenda.

Quum autem vita sit vel *Civilis*, vel *Oeconomica*, vel *Privata*, in omnibus illis rectè instituendis prudentia occupatur.

Civilis prudentia est, vel *Legislatoria*, de legibus inferendis: vel *Practica*, de republica administranda: Quæ iterum est, vel *Senatoria*, de negotiis futuris: vel *Judiciaria*, de rebus in foro præteritis.

Oeconomica, est prudentia communis rectè consulendi & prospiciendi de iis, quæ *Familie* necessaria sunt.

Privata prudentia, qua nobismet nostrisque commodis rectè prospicimus.

Ars est secunda virtus intellectualis *practica*, quæ definitur *Habitus cum recta ratione effectivus*.

Objectum ejus sunt omnia illa, ex quibus tanquam *materia* aliquid potest effici.

Artificis officium in tribus consistit: primò, in *speculando*: secundo, in *fabricando*: tertio, in *perficiendo*, ut opus producat.

FINIS ETHICES COMPENDII.

Monitum ad Lectorem

DE

ARISTOTELICA argumentandi

Methodo.

Primus mortalium Aristoteles
certum Logicæ finem consti-
tuit; præcepta in ordinem redegit;
singulari artificio integræ artis Me-
thodum contexuit. Quam invenit
Logicam, tam feliciter perfecit, ut
in hunc usque diem, per annos cir-
citer bis mille, perpetuis clarissimo-
rum virorum studiis exculta, nihil
prorsus acceperit incrementi.

Aldrich.

M E T H O D U S
Argumentandi
ARISTOTELICA

A D

Axpiceian Mathematicam Redacta.

De Natura Propositionis.

S E C T. I.

De Affirmatione & Negatione.

JUDICIUM, quod de rebus formamus, fit per *Propositionem*.
Est autem *Propositio*, oratio unum de alio affirmans vel negans.

De

De *Natura affirmationis* est unire vel connectere *Prædicatum* cum *Subiecto* secundum integram suam ideam, i. e. secundum omnia attributa essentialia. *Ex. gr.* Ut hæc sit vera affirmatio, *Isoceles est Triangulum*, necesse est integram essentiam *Trianguli*, scilicet intimam essentiam & proprietates ipsius universas, *Isoceles* convenire; ac proinde *Isoceles* inesse *extensionem*, *figuram*, *tres lineas*, *tres angulos*, eosque *duobus rectis æquales*; quæ sunt *Trianguli* attributa. Nam si pars aliqua essentialis *Subiecto* non conveniret, sequeretur integram essentiam illi non convenire, sed partem tantum; ac proinde *Triangulum* secundum integram sui essentiam non affirmari, sed negari debere de *Isocele*. Adde quod, qui unam proprietatem tollit integram destruit essentiam secundum omnes *Philosophos*. Quare si *Prædicatum* secundum aliquam proprietatem non conveniret *Subiecto*, nullo modo conveniret; cum supposita unius proprietatis ablatione tota essentia, ac, per consequens, res ipsa corrumpetur. Hinc *Axioma* licet colligere,

Ax. I.

Ax. I. Ad veritatem Propositionis affirmativæ requiritur, ut Prædicatum in sit Subjecto secundum omnia sua attributa essentialia. Huic fundamento innititur omnium argumentorum Affirmativorum validitas.

Natura negationis in eo consistit, ut comparatione inter duas ideas facta, una ab altera removeatur, h. e. una concipiatur non esse alia. Ut vero una idea concipiatur non esse alia, non necesse est ut nihil commune habeant, sed sufficit si una omnia non habeat quæ in altera continentur. Ex. gr. Ut Isosceles non sit Scalenum, non necesse est ut secundum integram naturam à Scaleno differat, sed sufficit si careat eorum attributorum aliquibus, quæ sunt in Scaleno. Nam sicut omnis affirmatio fundatur in unionem reali; ita omnis negatio fundatur in reali entium distinctione: sicut enim penes nos non est ea unire, quæ ex natura sua sunt sejuncta, ita neque ea separare, quæ ex natura sua unita sunt, nisi possemus etiam naturas rerum mutare. Quod adeo fieri est impossibile, ut vel dici absurdum

surdum sit. Atqui nulla *entia* secundum
integram suam *naturam* ita distinguun-
 tur, ut in *nullo* conveniant: omnia enim
 quæcunque sunt in *supremo genere entis*
 quandam habent convenientiam, di-
 stinctionem autem accipiunt à naturis
 quibusdam inter se oppositis, genericæ
 naturæ *entis* continuo superadditis, quæ
 propterea *differentiæ* appellantur. Ab
 hisce enim *differentiis* naturali & neces-
 saria emanatione fluunt peculiæres quæ-
 dam *proprietates*, quæ licet *secundario*
 ad *essentiam* rei pertineant, pleræque
 tamen æque rem distinguunt ac *prima-
 ria* ac *differentialis essentia*, à cuius con-
 ceptu nequeunt separari sine ejus de-
 structione; quippe necessario ac natu-
 raliter una existunt. Quare res illæ,
 quæ *unica* in parte *essentiali* non conve-
 niunt, siue *differentia* ea sit siue *proprie-
 tas*, realiter distinguuntur: ac proinde
 vere possunt de se invicem negari. Ex.
 gr. *Spiritus* & *corpus* conveniunt in na-
 tura *substantiæ*, itemque natura *entis*;
 sed quoniam habent oppositas *naturas*
essentiales, *materiale* scilicet & *immate-
 riale*,

riale, quæ sunt pars ipsorum utriusque naturæ completæ & essentialis, secundum quam partem distinguuntur, de se invicem corpus & spiritus negantur. Porro quia non conveniunt in eadem differentia, non conveniunt in proprietatibus: nam verissima regula est, quod oppositas differentias oppositæ sequuntur proprietates. Sic corporis proprietates sunt, esse extensum, esse in loco physico, esse divisibile, &c. spiritus vero proprietates sunt, esse quid inextensum, non esse in loco physico, esse indivisibile, &c. Quare si res possint demonstrari inter se distingui secundum unicam partem essentialem, seu differentia illa sit seu proprietas, vere possunt de se mutuo negari. Hinc clare colligitur *Axioma* secundum,

Ax. 2. Propositio negativa non negat de Subiecto omnes partes comprehensas in conceptu essentiali Prædicati, sed tantum ideam integram ex omnibus attributis simul unitis conflata.

SECT. II.

S E C T. II.

De Quantitate Terminorum in Propositione.

OMnis Terminus seu conceptus universalis bifariam sumi potest. Primò, In *suppositione* (seu *significatione*) *intensiva*, quæ dicitur etiam *comprehensio* termini. Secundò, In *suppositione extensiva*, quæ dicitur *extensio* termini.

Primò, In *suppositione intensiva* Terminus ponitur pro *immediata, propria, formali, & intrinseca* significatione: & tum denotat *internam rei naturam*, integrum nempe *conceptum definitivum* de omnibus *attributis*, quæ in tali idea continentur, absolute formatum.

Secundò, In *suppositione extensiva* Terminus sumitur, cum pro *inferioribus*, in quibus ejus *natura intensiva* reperitur, substituitur. Et hoc sensu nihil aliud denotat, quam *Subiecta*, quæ integram ipsius *ideam essentialem* intrinsece continent: sc. *Species & Individua*, ad quæ omnia extendi intelligitur *intensiva idea*
natura.

natura. Atque hæc proprie Termini *Universalitas* dicitur. Exemplo quæ modo dixi magis perspicue illustrabo. *Animalis intensiva natura* notat vivens sensibile, & sic pro *intrinseco conceptu* & *formali suo significato* substituitur, quod significatum cum in se unum quiddam sit, non plura, sequitur quod omnis Terminus supponens tantum pro *natura intensiva* sit *particularis*, quia per accidens est si sumatur *universaliter*. Verum *Animalis natura extensiva* inferiora designat ac pro iis substituitur, sc. pro *homine* & *bruto* immediate, mediate pro *Individuis* sub utraque specie; quæ cum plura sint, sequitur quod hic Terminus *extensive* supponens, h. e. *pro inferioribus*, sit *universalis*. Hinc ad dignoscendam *Prædicati quantitatem* (nam *Subjecti quantitas* ex signis universalibus & particularibus ei præfixis facile intelligitur) duo possunt colligi Axiomata.

Ax. 3. Primò, In omni *Propositione affirmativa* Prædicatum sumitur particulariter. *Demonstratio.* Quoniam enim prædicari sequitur ad inesse, secundum

H

Philo-

Philosophum, h. e. nihil potest de alio *prædicari* nisi ei *insit*; at *Prædicatum* inest in *Subiecto* non secundum *extensionem naturæ*, cum sic latius plerumque pateat quam *Subiectum*, ac consequenter majus est, & majus in minori non potest contineri; relinquitur ergo quod *insit* secundum *intensionem naturæ*. Atqui hoc modo *particulare* esse prius ostenditur. Ergo *Prædicatum* (quia per accidens est si sumatur *universaliter*) in omni Propositione præsumendum est sumi *particulariter*. Q. E. D.

Ax. 4. Secundò, In omni Propositione negativa *Prædicatum universaliter* sumitur. *Demonstratio.* Propositione negativa negat de *Subiecto* ideam *Attributi*, non modo secundum *intensionem naturæ*, sed etiam *extensionem*. Nam ut aliquid sit *Subiectum* alicujus *Prædicati*, & comprehensum sub ejus *extensione*, non aliud requiritur, quam ut integram naturam *intensivam* includat, secundum regulam sic in Logica expressam; *Tota natura generis continetur in specie, & speciei in individuis*. Si vel unicam partem istius naturæ

naturæ non includat: h. e. si negetur *Prædicatum* de *Subiecto*, per *Ax. 2.* non erit unum ex *Prædicati* inferioribus; quare non comprehenditur in extensione *Prædicati*, ac per consequens *Prædicatum* de eo negatur secundum integram suam extensionem, & proinde sumitur universaliter. Q. E. D.

Notandum quod *Propositiones* negativæ etiam negant *Prædicatum* de *Subiecto* secundum integram extensionem quam *Subiectum* habet in Propositione: i. e. negant universaliter, si *Subiectum* sit universale; particulariter, si *Subiectum* sit particulare. Hinc,

Cor. 1. Omne *Prædicatum*, quod negatur de *Subiecto*, negatur de omni quod continetur in extensione, quam *Subiectum* habet in propositione.

S E C T. III.

De Argumentatione.

SI ea esset humanæ rationis natura, ut *veritatem* vel *falsitatem* cujuscunque *Propositionis* ex simplici duarum

H 2

idearum

idearum intuitu, more *Angelici* intellectus, posset dignoscere; non opus haberet *Logices* adminiculo, quo in arcem cognitionis ascenderet: neque *argumendi methodum* excogitasset, & *regulas*, quibus velut *Ariadne* filo ab errorum *labyrintho* sese extricaret. Sed quoniam nondum ea est mentis nostræ felicitas, ut in *prototypo* & omnis veritatis *exemplari* scientiam, quam sitienter adeo anhelat, speculari valeat, *ratiocinio* interim uti necesse habet, cui recte & ad amissam *Logicæ* dirigendo non inutilis opera conferatur. Siquidem in quavis siue *arte ingenua* siue *scientia* se excolere cupientem oportet imprimis ipsam *rationem* regulare, atque *præceptis* quibusdam assuescere, quibus, quotiescunque ab intellectu rerum, aut *sensatione*, aut *imaginatione*, aut alio quovis *præjudicio*, abrepta deviat, corrigere semet noscat, & naturæ rectitudini restituere. Quod si quis eam *cæco ductui* permetteret, perinde consulto faceret, ac si *Indiæ thesauros* reportandi animo, sine *pyxide* aut *stellis directricibus* è portu navem solveret,

ret, ac cursum pro arbitrio ventorum institueret. Quocirca *modum*, quo scimus, ante oportet scire, quam *de re* qualibet recte sentire possimus. Nam *periculosa plenum opus aleæ* foret, *ratio-* cinio de re præsertim *alicujus momenti* disceptare, nisi *rationandi methodum* & *normas* certo perspectas, nec alia, quam *demonstrationis, fide* cognitæ habeamus. Quare, ut *discurrendi ratio* ab ipsa origine repetatur, cum ita (ut modo dixi) cum mente nostra comparatum sit à natura, uti nuda contemplatio *duarum idearum* non semper sufficiat, ut judicemus *aliæne de altera affirmanda* sit an *neganda*; in subsidium *tertiam* quandam vocamus, cum qua *utramque* comparamus. Hæc autem comparatio fit per *duas Propositiones*, quæ *Præmissæ* vocantur: quibus si ostendatur *duas* hæc *ideas* in *media illa tertia* *convenire*, aut *alteram convenire*, alteram vero *non*, propterea *tertiam Propositionem* colligimus, qua *duas* hæc *ideas* inter se *convenire* aut *non convenire* judicamus,

eamus, ac proinde de se invicem debere aut affirmari aut negari.

Atque *media* ista *idea* habet se tanquam *Normam*, quæ, duabus aliis seorsim applicata, earum vel congruitatem vel incongruitatem ostendit; non fecus ac *Amussis* aut *Norma* ad quam lapides lignave exiguntur, ut constet an æqualia sint & per omnia inter se cœant.

Istius vero *Normæ* rectitudo ad intellectus *Normam* examinanda est, quæ quidem naturaliter recta est: ad eam vero expensa si immediate non quadret, ad aliam *continua serie* ascendendum est, donec tandem ad *primam* aliquam perveniatur, quæ immediate ac per se intellectui congrua erit, quæ propterea *primum Principium*, per se & solo naturali intellectus lumine cognitum, in *scholis* nuncupatur. *Exemplo*, quæ dixi, illustriora evadent. Scire velim hujusce quæstionis veritatem, an avarus sit miser? Extremi utriusque ideam cum tertia comparo, hoc modo. Omnis cupiditatibus obnoxius est miser: Avarus est cupiditatibus obnoxius: Ergo avarus est miser.

miser. Quod si hæc Norma, sc. esse cupiditatibus obnoxius, non immediate adeo congruat intellectui, ut per eam liquido constet extremorum convenientia, ad immediatiorem aliquam ascendo; examinandoque, quid sit esse cupiditatibus obnoxius, deprehendo in idea ista contineri multarum rerum, quæ appetuntur, deprivationem. Quo invento sic procedit ratiocinium. Qui multis rebus, quas appetit, privatur, est miser: Qui est cupiditatibus obnoxius, multis rebus, quas appetit, privatur. Ergo qui est cupiditatibus obnoxius (qualem avaram esse prius conceditur) est miser.

Hinc facile est *Principium* illud, quo veluti *cardine* vertitur universa ratiocinatio, internoscere; nempe *Axioma* in *Metaphysica* & *Geometria* adeo notum, ut inter *αρχαία* *Φωνὰ* ἢ *ἀόρατα* poni mereatur; nempe *veritates* illas *primogenitas*, quæ ex sola *Terminorum* *explicatione* *evidenter* liquent, atque ad omnes alias *veritates* *mensurandas* tanquam *regulæ* *adhibentur*; sc. *Ax. 5. Quæ conveniunt in uno aliquo eodemque*
tertio,

tertio, ea conveniunt inter se: Ea saltem ex parte qua illi tertio conveniunt.

Huic innituntur Syllogismi affirmativi.

Quod ad negativos spectat, aliud iis Principium inservit, à superiori haud multum abfimile, viz.

Ax. 6. Quæ ita se habent, ut eorum unum alicui tertio conveniat, alterum vero non conveniat, ea inter se non conveniunt: saltem secundum eam partem, in qua unum tertio illi convenit, alterum vero non.

SECT. IV.

Regulæ Generales Syllogismorum.

*Reg. 1. I*N Syllogismo tres tantum Termini esse possunt. *Ratio.* Omnis quæstio probanda (sc. simplex non complexa) est *Propositio* duobus Terminis constans, quorum convenientia aut disconvenientia inter se inquitur. Quod secundum ratiocinandi methodum supra
decla-

declaratam fit adhibendo *tertium* aliquem *Terminum*, cui duo illi monstrandi sunt *convenire*. Jam vero si duo pluresve essent *Termini medi*, quorum uni alterum *Extremum* *conveniret*, alteri aliud; non sequeretur illa inter se *convenire*, cum hujusmodi consequentia non innitatur *Axiomati quinto*, ac proinde futilis & illegitima est. Quare in *Syllogismo* tres tantum *Termini* esse possunt. Q. E. D.

Reg. 2. *Medium* non debet ingredi *Conclusionem*. *Ratio.* Quoniam omnis usus *Medii Termini* est ut in *Premissis* illius ope ostendatur, an uniri debeant an separari *Extrema* in *Conclusionem*; plane sequitur, si *Medium* (quod est id per quod *Conclusionem* probamus) ingrederetur *Conclusionem*, tum pars *Conclusionis* seipsam probaret; quod ineptum est & à *Syllogizandi* scopo alienum. Quare *Medium* non debet ingredi *Conclusionem*. Q. E. D.

Reg. 3. In altera *Præmissarum Medium* debet *distribui*, h. e. in altera *Præmissarum*, *Medium* debet *convenire* cum altero

altero *Extremorum* secundum totam suam extensionem. Ratio est, si alterum *extremorum* non conveniret cum *Medio* secundum integram extensionem sumpto, sequitur quod secundum aliquam partem istius extensionis non conveniret. Verum fieri potest, ut illa pars, secundum quam non convenit, sit alterum *Extremum*. Quare non sequitur, quod cum illo conveniet in Conclusionem, saltem necessarium. Et hoc ad infirmandam *Syllogismi* vim sufficit: cum is tantum validus censeatur, cujus *Conclusio* falsa esse non potest, posita *Præmissarum* veritate. Vel hoc modo; si *Medium* non distribuitur, bis sumetur particulariter: quod si bis sumatur particulariter, pro diversis ejusdem Totius partibus in alia atque alia *Præmissa* sumi potest, quare fient duo *Media*, ac per consequens erunt quatuor *Termini* in isto *Syllogismo* contra primam regulam generalem. Ergo *Medium* debet distribui.

Q. E. D.

Reg. 4. Nil debet esse in Conclusionem quod non erat in Præmissis. Ratio.
Nam

Nam Extrema simpliciter & eodem plane modo convenire debent inter se in *Conclusione*, quo in *Premissis* cum *Medio* conveniebant; ac proinde quicquid iis aut eorum alterutri in *Conclusione* superadditur, quod in *Premissis* non ostenditur convenire cum *medio Termino*, nullo modo sequitur à *Premissis*, sed *gratis* dicitur. Quare nil debet esse, &c.

Q. E. D. Hinc,

Cor. 2. *Termini* non debent sumi *universalius* in *Conclusione*, quam *Premissis*: seu non licet procedere à non *distributo* ad *distributum*. Nam si quis *Terminus* sumitur *universalius*, tum aliqua pars illius *extensionis* ei superadditur in *Conclusione* quæ non erat in *Premissis*, contra regulam quartam generalem. Atque hinc,

Cor. 3. Numerus Terminorum in *Premissis* universaliter sumptorum uno semper excedit numerum Terminorum in *Conclusione* universaliter sumptorum. Nam omnis *Terminus* qui universalis est in *Conclusione* debet etiam universalis esse in *Premissis*: atque insuper *medius Terminus*

minus (qui nunquam ingreditur Conclusionem) debet saltem semel sumi universaliter.

Reg. 5. Ex puris negativis nihil sequitur. Ratio. Nam Propositionis negativæ cum Prædicatum tum Subjectum à Medio separatur. Atqui (per Ax. 6.) alterum saltem Extremorum debet convenire cum Medio Termino, aliter nihil sequitur: namque ex eo quod duæ res non conveniunt eidem tertio, non sequitur eas vel convenire vel non convenire inter se.

Reg. 6. Conclusio negativa non potest probari ex Præmissis affirmativis. Nam ex eo quod Extrema cum Medio conveniunt, non sequetur ea inter se non convenire.

Reg. 7. Conclusio semper sequitur debiliorem partem, i. e. si altera Præmissarum sit negativa, Conclusio erit negativa, si particularis, Conclusio erit particularis. Ratio. Nam si altera Præmissa sit negativa, medius Terminus separatur ab altero Extremorum, ac proinde cum eo non convenit, atqui ex eo quod

quod alterum *Extremorum* cum Medio non convenit, sequitur (*per Ax. 6.*) ea inter se non convenire. Quare si altera *Præmissarum* sit *negativa* Conclusio erit *negativa*. Rursus, si altera *Præmissarum* sit *particularis*, Conclusio erit similiter *particularis*. Nam si Conclusio sit *universalis*, minus *Extremum* (quod est *Subiectum* in Conclusionem) debet esse (*per Coroll. 2.*) universale in minori: & per consequens erit *Subiectum* Propositionis, cum (*per Ax. 3.*) *Prædicatum* Propositionis *affirmativa* non est *universale*. Medius vero Terminus de eo affirmatur, ac proinde medium erit *particulare* in minori, ideo (*per Reg. 3.*) erit *universale* in majori, atque etiam (*per Ax. 3.*) *Subiectum*. Quare tam major quam minor erit *universalis*, si Conclusio sit *universalis*; & consequenter in Syllogismo affirmativo, si altera *Præmissarum* sit *particularis* Conclusio erit *particularis*. Q. E. D.

Quod si Conclusio sit *universalis negativa*, ejus tum *Prædicatum* tum *Subiectum* (*per Ax. 4.*) erit *universale*, ac
 I proinde

proinde (per Coroll. 3.) in Præmissis erunt *tres Termini universales*. Jam vero, cum (per Reg. 5.) altera Præmissarum debet esse *affirmativa*, cujus *Prædicatum* (per Ax. 3.) *particulare* est, sequitur omnes tres Terminos reliquos sumi universaliter, ac consequenter utrumque *Subjectum* in Præmissis erit *Universale*. Quare si *Conclusio Negativa* sit *universalis*, Præmissæ quoque erunt *universales*, & consequenter *conclusio Negativa universalis* sequi non potest ex Præmissis *particularibus*. Q. E. D.

Reg. 8. Ex *puris particularibus* nihil sequitur. *Ratio*. Nam si utraque Præmissa sit *particularis affirmativa*, *Medius Terminus* *his* sumitur *particulariter*, sive sit *Subjectum*, per *Hypothesin*; sive *Prædicatum*, per Ax. 3. Jam vero (per Reg. 3.) *Medium* debet *distribui*. Ergo ex *puris partic.* &c. Q. E. D.

Sin vero alterutra Præmissarum sit *negativa*, *Conclusio* quoque (per Reg. 7.) erit *negativa*, quare altera Præmissa erit *universalis* contra *Hypothesin*. Quod sic ostenditur. Si enim *Conclusio* sit *negativa*,

tiva, ejus Prædicatum (per Ax. 4.) erit universale: Quare (per Coroll. 3.) erunt saltem duo Termini universales in Præmissis. Eorum autem alter erit Subjectum, cum impossibile sit in duabus Præmissis, quibus duo Termini debent esse universales, tres Terminos ita disponere, quin vel duo Prædicata sint negativa (quod est contra Regul. 5.) vel subjectum unum sit universale, quod facit Propositionem universalem. Q. E. D.

S E C T. V.

Regulæ Speciales primæ Figuræ.

Reg. 1. EX Minore negante nihil sequitur in prima Figura. Ratio. Nam si Minor esset negativa, major (per 5. Reg. gen.) erit affirmativa, & per consequens majus Extremum (per Ax. 3.) erit particulare. Cum vero (per 7. Reg. gen.) conclusio sit negativa, idem majus extremum illius erit Prædicatum & (per Ax. 4.) sumetur universaliter. In Præmissis autem prius ostenditur esse particulare. Quare si Minor Propositio sit negativa,

majus extremum in Præmissis erit *particulare* & in Conclusionē *universale*, contra *Coroll. 2.* Ergo ex *Minore negativa* nihil sequetur in *prima Figura*. Q. E. D.

Reg. 2. Ex *Majore particulari* nihil sequetur in *prima Figura*. Quoniam enim (*per Reg. superiorem*) *Minor* debet esse *affirmans*, in ea *medius Terminus* (*per Ax. 3.*) sumitur *particulariter*. Quod si *Major* sit *particularis* in qua *medius Terminus* est *Subiectum*, sumeretur etiam *particulariter* in *Minori*: quare si *Major* sit *particularis*, *Medium* bis sumetur *particulariter*; quod est contra *Reg. 3. generalem*. Ergo ex *Majore particulari*, &c. Q. E. D.

Cum in hac *prima Figura* *Major Terminus* vel affirmatur vel negatur de *Medio* sumpto *universaliter*, sc. supponente pro omnibus *Subiectis* seu *inferioribus*, manifestum est *Majorem* illum *Terminum* affirmari vel negari debere in *Conclusionē* de quolibet ex iis *Subiectis* seu *inferioribus*. Jam vero in *minore Propositione* assignatur unum ex iis *Subiectis*, de quo *medius Terminus* ostenditur affirmari, quasi

quasi de eo *major Terminus* debet manifeste affirmari vel negari, hinc perspicuum est, *consequentiam Syllogismorum* immediate inniti *duobus Principiis* sequentibus, quorum unum Syllogismos affirmativos respicit, alterum negativos.

Quicquid dicitur de *Subjecto universaliter sumpto* (seu in *tota* extensione) dicitur de quovis quod subsumitur sub illo, seu quod comprehenditur sub *extensione Subjecti*.

Quicquid negatur de *Subjecto universaliter sumpto*, negatur de quovis quod subsumitur sub illo.

Horum *Principiorum* demonstratio deduci potest ex iis quæ supra de *natura affirmationis & negationis* differuimus: itaque ulteriori expositioni supersedemus. Hoc tantum monendum, quod eorum *veritas* immediate fundatur in *Metaphysico illo Axiomate*, sc. *Quæ conveniunt aut non conveniunt alicui tertio, &c.* Evidentia autem *consequentiae Syllogismi primæ Figuræ* immediate dictis hisce de *Omni & Nullo* innititur; atque etiamsi *consequentia Syllogismi in secunda*

Figura & *tertia* formaliter certissima sit, tamen qui non adeo evidenter perspiciuntur ejus dependentia à duobus hisce Principiis, propterea vocantur *Imperfecti Syllogismi* in *secunda* & *tertia* Figura, & perficiuntur per *Reductionem* ad *primam*; quæ perfecta censetur tum ob prius dictam rationem, viz. quod illius *Modi* clare fundantur *dictis de Omni & Nullo*, tum etiam quod in ea *omne genus conclusiones* possint probari, sc. A. E. I. O.

S E C T. VI.

Regulæ Speciales secundæ Figuræ.

Reg. 3. **E**X *puris affirmationibus* nihil sequitur in *secunda* Figura.

Ratio. Nam si *ambæ Præmissæ* essent *affirmativæ* Terminus medius qui debet esse *Predicatum* in *secunda* Figura bis sumitur *particulariter*, per *Ax. 3.* ac proinde non *distribuitur*, contra 3. *Reg. gen.*

Reg. 4. Ex *Majore particulari* nihil sequitur in *secunda* Figura. Ratio. Quoniam

niam (per *Reg. superiorem*) altera Præmissa debet esse *negativa*, etiam conclusio (per 7. *Reg. gen.*) erit *negativa*; cujus Prædicatum (per *Ax. 4.*) est *Universale*. Jam vero ille idem Terminus subjicitur in *Majori*, quare (per *Coroll. 1.*) debet esse *Universalis*; ac proinde *Major* Propositio in *secunda* Figura debet esse *universalis*. Q. E. D.

S E C T. VII.

Regulæ Speciales tertiæ Figuræ.

Reg. 5. **E**X *Minore negante* nihil sequitur in *tertia* Figura. Ratio hujus regulæ eadem est cum ea quam circa *primam* *Reg. primæ* Figuræ demonstratam dedimus. Nam eadem est ratio utriusque respectu *Majoris extremi*, quod sumitur *particulariter* in Præmissis & *universaliter* in Conclusionem.

Reg. 6.

Reg. 6. Conclusio debet esse *particularis* in *tertia* Figura. *Ratio.* Quoniam enim (per *Reg. superiorem*) Minor debet esse *affirmans*, ejus *Prædicatum* (per *Ax. 3.*) debet esse *particulare*; ac proinde *subjectum* Conclusionis: ergo in Conclusionem (per *Coroll. 1.*) debet esse *particulare*. Quare in *tertia* Figura Conclusio debet esse *particularis*. Q. E. D.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 7. Lin. 2. lege *hebetudo*. Pag. 41. lin. 10. lege *atendamque*. Pag. 76. lin. 1. lege *practica*.